

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

TAGAJÁNLÁSOK

1909-BEN.

KÉZIRAT GYANÁNT

AZ AKADÉMIA BELSŐ HASZNÁLATÁRA

BUDAPEST,

HORNÝÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1909.

061.12 HTA

TAGAJÁNLÁSOK

1909-ben.

AZ I. OSZTÁLYBA

TISZTELETI TAGNAK :

I.

RÁKOSI JENŐ I. tagot *tiszteleti* tagnak bátorlakodom ajánlani. Rákosi ma-holnap 70 éves, 1866 óta működik az irodalomnak különböző ágaiban, 1892 óta levelező tagja Akadémiánknak. Egyik leggazdagabb, legtöbbször dalú költőnk, a ki főleg a dráma terén maradandó sikereket ért el. Ezenfelül kiváló műfordító, önálló gondolkodású aesthetikus és elsőrangú hírlapíró. A társadalomban, főleg nemzeti eszmék és ügyek szolgálatában, fáradhatatlan munkásságot fejt ki. Műveinek felsorolását nem tartom szükségesnek, mert minden művelt magyar ember állandó figyelemmel és érdeklődéssel kíséri e nagy tehetség munkásságát, mióta négy évtizeddel ezelőtt „Aesopus“ cz. még ma is friss, eleven és hatásos vígjátékával első nagy sikerét aratta. Kevés modern írónk foglal el oly magas állást irodalmunkban, még kevesebben voltak oly nagy hatással költészetünk, főleg a magyar dráma fejlődésére, mely az ő kezdeményezésére a színszerűség köznap-i követelményei mellett a magasabb szárnyalású költői fölfogást ismét érvényre juttatta. Nagyszabású hírlapírói működése mellett (melyről a politikai pártszempontok szerint eltérhetnek a vélemények) sohasem tette le a költő tollát és legújabbán Shakespeare-fordításai-val edzettebb erővel folytatja műfordítói nagybeesű munkásságát. Az Akadémia a modern magyar költészetet tiszteli meg, midőn egyik legerősebb, sokoldalú és nagyhatású tehetségét tiszteleti tagjai sorába emeli.

Heinrich Gusztáv, r. t.

AZ I. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA
LEVELEZŐ TAGNAK:

II.

Dr. CSÁSZÁR ELEMÉR gyakorló főgymnasiumi r. és egyetemi m. tanárt, a M. Tört. Társulat ig. választmányának tagját az I. osztály B) alosztályába *levelező* tagnak ajánlom. Dr. Császár a magyar irodalomtörténetnek egyik legbuzgóbb és leghivatottabb művelője; alapos kutató, kinek dolgozatait helyes ítélet, módszeres földolgozás és vonzó előadás jellemzik. Nagy előnye, hogy képzett classikus-philologus és hogy nemcsak a külföldi irodalmakban, hanem a képzőművészetek történetében is igen jártas. Akadémiánk kiadta tőle Verseghy életrajzát és megválasztotta irodalomtörténeti bizottsága segédtagjává. Mint ilyen máris évek óta nagy buzgósággal vett részt Akadémiánk munkásságában és bizton várható, hogy mint megválasztott tag kiváló szolgáltatokat fog tenni úgyis mint az irodalomtörténetírásának ezidőszerint egyik legjesebb munkása, úgyis mint pályaműveink tiszta ítéletű és megbízható bírálója. Nagyon sokat írt, sok kisebb cikket is, melyek legjobb dolgozatai közé tartoznak. A következőkben csak nagyobb könyvei vagy értekezései felsorolására szorítkozom.

— A) *Őnálló művek*: 1. Firenzei preraphaelisták. Budapest, 1897. — 2. Verseghy Ferencz élete és művei. Budapest, Akadémia. 1903. — 3. A középkori szobrászat és képzés története. Budapest, 1906. (A Beöthy-féle Művészetek Történetének II. kötetében). — 4. Kisfaludy Sándor. (Írói életrajz.) Budapest, Franklin. (Sajtó alatt.) — B) *Nagyobb értekezések*: 1. Mikes „Törökországi Leveleinek“ keletkezése. Irodalomtörténeti Közlemények. 1895. 37 l. — 2. Kisfaludy Sándor mint vigjátékiró. U. ott. 1898. 30 l. — 3. Hugó Károly plágiumpöre. Egyet. Phil. Közl. 1899. 15 l. — 4. Horatius és Verseghy. Irod. Közl. 1899. 33 l. — 5. Verseghy és a censori hivatal. Századok. 38 l. — 6. Magyar utópia a XIX. sz. elejéről. Irod. Közl. 1900. 20 l. — 7. A pálos rend föloszlása. Századok. 1901. 40 l. — 8. Faludi Ferencz költészete. Egyet. Phil. Közl. 1903. 32 l. — 9. A deákos iskola. Irod. Közl. 1904. 46 l. — 10. Kazinczy 1814—1815-ben. Egyet. Phil. Közl. 1904. 10 l. — 11. A nyelvújítás 1815-ben. U. ott. 1905. 22 l. — 12. Mikes Kelemen élete. Budapest, 1905. 10 l. — 13. Toldy Ferencz. Egyet. Phil. Közl. 1905. — 14. Ányos Pál élete és költészete. Budapest, 1907. 25 l. — 15. Orczy és a Tiszaszabályozás. Századok. 1908. 40 l. — 16. A német „Liliomfi“. Egyet. Phil. Közl. 1908. 16 l. — 17. Kisfaludy Sándor és a francia irodalom. Beöthy-Emlékkönyv, 1908. 16 l. — 18. Csokonai. Budapesti Szemle, 1909. 12 l. — C) *Kiadások*: 1. Mikes Kelemen Törökországi Levelei 1905. — 2. Ányos Pál költeményei. 1907. —

3. Verseghy Ferencz költeményei. Sajtó alatt. — Ezekhez járul számos könyvismertetés és bírálat (Budapesti Szemle, Irodört. Közlemények, Századok, Egyetemes Philologiai Közlöny, Magyar Paedagogia, Deutsche Literaturzeitung stb.), melyek szerzőnek sokoldalú képzettségéről és műveltségéről, valamint helyes ítéletéről tanúskodnak. Az I. osztálynak elsősorban a magyar irodalomtörténet alapos művelőire van sürgős szüksége, egyrésztől folyó régi és tervbe vett új vállalatai számára, másrésztől megbízható, szakképzett aesthetikusokra nagyszámú pályázataihoz, melyek a mostani csekélyszámú bírálókat túlságosan megterhelik. Mind a két szempontból Császár Elemér megválasztása nagyon óhajtható.

Heinrich Gusztáv, r. t.

A II. OSZTÁLYBA

TISZTELETI TAGNAK :

III.

Dr. DARÁNYI IGNÁCZ urat, ez időszertit fölmívelésügyi magy. kir. ministert, a II. osztályban üresedésben levő tiszteleti tagsági helyre ajánljuk. Az akadémiai alapszabályok értelmében a tiszteleti tagok elsősorban „oly tudománypártoló hazafiak közül választandók, a kik megnyerése által az Akadémia dísze és java öregbedését várja”. A tudomány pártolása tekintetében az általunk ajánlott férfiú rendkívüli érdemeket szerzett magának. Hosszas, tíz évnél több időre terjedő ministersége alatt a gazdasági szakértelemnek irodalmi, oktatási úton és nagy alkotásai révén való fejlesztése és terjesztése által annyit tett a tudomány és hazai közműveltség érdekében, mint előtte csak kevesen. Több mint 300 önálló gazdasági munkát adott ki, melyek jó része maradandó becsesel bír. Az általa alapított népkönyvtárak száma meghaladja a kétezret. A mezőgazdasági oktatás ügyét úgy fejlesztette, hogy az a leghaladottabb országokéval sok tekintetben kiállja az összehasonlítást. Főiskolai rangra emelte az állatgyógyintézetet és hazánk négy nagy gazdasági középiskoláját. A népies gazdasági tanfolyamokat sikeresen rendszeresítette, úgy hogy e télen 57 megyének 1542 községeiben 4552 gazdasági tanfolyamot tartanak. A népies gazdasági tanfolyamokat 1896 óta a múlt év közepéig 5761 előadó látta el, a kik 33751 előadást tartottak, melyeket 2.305,434 kiscigazda hallgatott. Ehhez járulnak a gazdasági házi ipari tanfolyamok. Ilyen 350 tartatott és a résztvevők átlag 225 koronát kerestek is benne. A mezőgazdasági vándorszaktanítást rendszeresítette. Végül megteremtette az egész művelt világban páratlanul álló mezőgazdasági múzeumot, mely nemcsak a külföld leghala-

dottabb országaiból hazánk fővárosát meglátogató elsőrangú szakértők bámulatát vivta ki, hanem a mi mezőgazdasági szakértelmiségünk fejlesztésének is hathatós tényezőjét képezendi. Minden más t érre tartozó eredményes tevékenységének tekinteten kívül hagyásával is oly érdemeknek tekintjük a felsoroltakat, melyek alapján dr. Darányi Ignácznak megnyerése esetén nemcsak Akadémiánk díszét, hanem általában ismert tetterejénél és hazafias buzgalmánál fogva javának a jövőben való gyarapodását is bizton remélvén, akadémiai tiszteleti taggá leendő megválasztását igen melegen ajánljuk.

Dr. Thaly Kálmán, t. t.

Dr. Wlassics Gyula, r. t.

Dr. Concha Győző, r. t.

Dr. Gaal Jenő, r. t.

Dr. Bernát István, l. t.

A II. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA.

LEVELEZŐ TAGNAK :

IV.

Dr. ANGYAL PÁL egyetemi magántanárt, a pécsi püspöki joglyceumon a büntetőjog és a büntető perjog, valamint a jog- és állambölelet ny. r. tanárát, a II. osztály A) alosztályába *levelező* tagul ajánljuk. Dr. Angyal Pál 11 év óta a pécsi joglyceum jogtanára és 14 éven át állandóan a jogi tudományokkal, jogi irodalommal foglalkozik. Terjedelmes és beeses jogi irodalmi munkásságával, melynek termékeit az ajánlatunkhoz mellékelt összeállítás tünteti fel, évek hosszú sora óta bebizonyította, hogy a büntetőjog minden részletével behatóan foglalkozott. Fáradhatatlan szorgalommal tanulmányozta úgy a büntetőjogi dogmatika, valamint az utóbbi három évtized alatt felmerült új irányok kiválóbb termékeit és a büntetőjog újabb irányai, valamint segéd- és melléktudományai terén is több beeses munkát írt. Dolgozatai szigorú tudományos mérték szerint mérve is lelkiismeretes, több tekintetben önálló ítélőtehetségre valló munkák. Különösen ki kell emelni beeses monographiáit, melyekben évek során át a büntetőjog számos nehéz fejezetét dolgozta fel, s melyeknek legutóbbija jogászegyleti pályadíjat is nyert. Beható irodalmi tevékenysége megszerezte Angyal Pál részére az igazságügyi kormány bizalmát is. Hivatalos megbízás alapján 1903-ban és a következő években résztvett különféle büntetőtörvény-előkészítő munkálatokban. Ez idő szerint az igazságügyi kormány hivatalos megbízása alapján törvénytervezeten dolgozik a büntetőtörvény különös részének módosításáról és kiegészítéséről. Egész eddigi munkássága bizonyítja Angyal Pálnak igazi tudányszeretetét, búvárkodó hajlandóságát, fáradhatatlan szorgalmát

és azt a lelkesedést, melylyel szakmáját szakadatlanul műveli és a mi teljes biztosítékot nyújt a felől, hogy ha a tekintetes Akadémia öt eddigi érdemeinek méltó elismeréseül tagjai sorába felveszi, ez a munkarejének teljében levő fiatal tudóst bizonyára arra fogja buzdítani, hogy még évtizedeken át kizárólag a magyar jogtudomány javát tartva szem előtt, fáradhatatlanul tovább dolgozzék. Mindezek alapján dr. Angyal Pál megválasztását a legmelegebben ajánljuk.

Dr. Wlassics Gyula, ig. és r. t.

Dr. Balogh Jenő, l. t.

Dr. ANGYAL PÁL munkái. A munkamegosztás. Pécs, 1898. 1—38. l. — A személyi bűnpártolás. Budapest, 1900. 1—232. l. — A személyes tulajdonságok és körülmények tana. Budapest, 1902. 1—240. l. — A castratio és sterilitatis procuratio. Budapest, 1902. 1—7. l. — Az istenkáromlás. Pécs, 1902. 1—135. l. — Törvénytervezet és indokolása az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló 1883 : 25. t.-cz. büntetőjogi vonatkozású rendelkezéseinek kiegészítéséről és módosításáról. Budapest, 1903. 1—16. l. — A biztosíték mellett való szabadlábrahelyezés. Budapest, 1903. 1—138. l. — A véletlenség és kísérlet. Jogászegyleti előadás. Budapest, 1903. 1—35. l. — Törvénytervezet a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. t.-cz. és a kihágásokról szóló 1879. évi 40. t.-cz. módosításáról és kiegészítéséről. Budapest, 1903. 1—63. l. Indokolása az igazságügyminiszteriumban. — Törvénytervezet a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. t.-cz. és a kihágásokról szóló 1879. évi 40. t.-cz. módosításáról és kiegészítéséről. Pécs, 1904. 1—626. l. Végleges szöveg tervezete. — Projet de loi de 1903. sur l'usure. Budapest, 1905. 119—135. l. — Le recel doit-il être considéré comme un délit spécial ou comme un acte de complicité? Budapest, 1905. 1—23. l. — A büntetési nemek reformjához. Budapest, 1905. 1—11. l. — A tömeg büntettei. (Felolvasás a M. Tud. Akadémia II. osztályában. Budapest.) 1905. 1—69. l. — Ugyanennek az „Értesítő“-ben megjelent kivonata. 1—13. l. — A feltételes elítélés és a bűnvádi perrendtartás. Magyar Kodifikáció, 1903. évf. 108—110. l. — Törvényjavaslat az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló 1883 : 25. t.-cz. módosításáról és kiegészítéséről. Kritikai ismertetés. Budapest, 1903. 1—20. l. — Az orgazdaságot külön büncselekménynek kell-e tekinteni vagy részességi cselekménynek. Magyar Jogászság, 1905. évf. 423—426., 448—452. l. — Babona a büntetőjogban. Magyar Jogászság, 1906. évf. 301—304., 320—322., 337—339. l. — A „Jogtudományi Közlöny“-ben megjelent nagyobb cikkei és pedig: Praeventio specialissima, 1901. évf. 233—234. l. — Néhány szó a Btk. 87. §-a körül lefolyt vitához, 1903. évf. 257—259. l. — Jogirodalom: A börtönügy jelen állapota, írta: dr. Finkey Ferencz, 1904. évf. 393—394. l. — A feltételes elítélésről szóló 1904. év január hó 5-én kelt bulgár törvény, 1904. évf. 398—399. l. — A sértett fél és

az anyagi büntetőjog, 1904. évf. 413—414. l. — A büntetőjog felelősségi rendszereinek fejlődése, 1905. évf. 213—214. l. — A felségsértés kísérletének büntetése, 1905. évf. 368—369. l. — A mellékbüntetések sanctiója, 1906. évf. 62—64. l. — Adalékok a régi magyar büntetőigazságszolgáltatáshoz, 1906. évf. 279—281. l. — Fayer László és a régi magyar büntetőjog, 1906. évf. 400—401. l. — Ezeken kívül több mint 30 kis közlemény a „Nemzetközi szemle“ czimű rovatban. — Irodalom : Törvényszéki orvostan, irta Jellachich István dr. Pécsi Napló, 1902. év júl. 28. szám. — A koldulás és esavargás. Pécsi Közlöny, 1903. év május 28., 29. és 30. szám. — Küzdelem a bűnösséggel. Pécsi Közlöny, 1903. év május 31. szám. — Büntetőjogi előadások. Pécs, 1904—1906. I. kötet 1—514. lap. Büntetőjogi előadások. Pécs, 1906—1908. II. kötet 1—612 l. — Edvi Illés Károlynak : „A kihágásokról szóló magyar büntetőtörvénykönyvek és eljárási szabályok magyarázata“ czimű művének bírálata; megjelent: Jogállam II. évf. 323—327. l. — Magyar jogi lexikonban: Hypnotismus büntetőjogi jelentősége, 4 köt. 267—270. l. — Időszámítás a büntetőjogban, 4. köt. 285—286. l. — Kiutasítás, 5. köt. 1—5. l. — Magzatelhajtás, 5. köt. 334—338. l. — Mellékbüntetések, 5. köt. 410—413. l. — Nemzetközi büntetőjog, 5. köt. 535—540. l. — Öngyilkosság, 5. köt. 751—753. l. A „Büntetőjog Tára“ czimű szaklapban: A szabadságvesztés-büntetés kiállása az elítélt helyett. A pártolt mint felbujtó, 39. köt. 301—304. l. — A sértett fél mint személyi bűnpártoló, 39. köt. 317—320. l. — Adalék a bűnpártolás és orgazdaság fogalmához, 39. köt. 393—400. l. — Ki a lopott dolgot, ismerve emek minőségét a tolvaj lakására vagy az ez által megjelölendő helyre szállítandó, a rejtkehelyre kocsijával kimegy: bűnpártoló: 40. köt. 116—119. l. — A nyílt helyen, tehát alkalmi használhatás végett a családtagok kezeügyébe esőleg felakasztott kulcs elvittele a tervezett lopás végrehajtásánál leendő felhasználás céljából nem tekinthető kulcs lopásnak, 41. köt. 62—64. l. — Az ugyanazon alkalommal, ugyanazon helyről, bár különböző tulajdonosok kárára elkövetett, netalán különbözően minősülő lopások törvényes egységet alkotnak. Kísérlet esetén elállás nem vétetett figyelembe, 41. köt. 395—399. l. — Az erdőőr azon tette, hogy az őrizetére bízott fa elvitelét megakadályozandó, az elszállításra használt lovat lelövi, idegen ingó vagyron rongálásának tényálladékát képezi. Pénz-mellékbüntetés, a mennyiben a főbüntetés is csak pénzbüntetés a 92. §. alkalmazásával 100 koronán alul szabható ki, 42. köt. 242—244. l. — A ki a pénz elvétele céljából a sértettel dulakodik, akkor is rablásban bűnös, ha a sértett által elejtett pénztartályt a földről felveszi és azzal elszalad, 42. köt. 277—279. l. — Pipa kiragadása a sértett szájából csak lopás. A pipa megtartása céljából testi sértés okozása esetén e lopás rablásnak tekintendő. Könnyű testi sértés beleolvad a rablásba, 42. köt. 307—312. l. — Kötelezvény elvétel lopás vagy közokirat-hamisítás? 43. köt. 21—26. l. — Anyagi halmazat

csak számszerűleg meghatározható lopások esetében állapítható meg. Cseléd-lopásokat az egységes hűség kötelék megszegése egyesíti. Személyes bűnpártolás lopott dolgok elvitele által, 43. köt. 56—59. l. — A nem közhivatalnok, a ki közhivatalnok tette társával követ el közokirathamisítást, csak a Btk. 393. §-a alapján büntetendő, 44. köt. 13—15. l. — A szándék foka mint személyes körülmény. Nem képez semmiségi okot az a körülmény, hogy a bíróság a vizsgálati fogságból kevesebbet számít be a büntetésbe, mint a mennyit a védő beszámítandónak tart, 44. köt. 20—24. l. — Ha nem állapítható meg, hogy a koraszülés a vádbeli cselekmény okozata: a magzatelhajtás büntetendő cselekménye ki van zárva. A Hoffmann-cseppek magzatelhajtásra alkalmatlanok, 44. köt. 39—41. l. — A btk. 284. §-a csak a házasságon kívüli gyermeket szült anyára alkalmazandó; az extraneus a btk. 279. §-a alapján büntetett. A tárgyalás közben bejelentett semmiségi panasz az ítélet kihirdetésekor bejelentett semmiségi panaszban tüzetesen fentartandó, 44. köt. 255—256. l. — A lopott dolog értéke alapján minősülő lopás, 44. köt. 269—272. l. — A közveszélyesség, mint súlyosító körülmény. A ki boltajtót hamis kulccsal felnyitni akar: lopás kíséretében bűnös. Benyulás másnak zsebébe, mint lopás kísérlete, 44. köt. 315—318. l. — A hamis eskünél egyedül az eskü szövegében foglalt tények irányadók. Felmentés a hamis eskü vádja alól, midőn vádlottnak eskü alatt tett azon állításával szemben, hogy a váltón levő elfogadói aláírás nem tőle származik, az írásszakértői vélemény azt határozottan vádlottól származónak állítja. A mellék-büntetés mellözése correctionalizálás esetén, 46. köt. 289—296. l. — Bernolák Nándor: „A visszaesés” című művének bírálata, 47. köt. 188—192. l. — Hamisított számlák alapján jogtalan pénzfelvétel, 47. köt. 237—240. l. — Lopás és csalás elhatárolása, 48. köt. 89—91. lap. — Házastárs ellen elkövetett szándékos emberölés esetén az extraneus tette társ a btk. 279. §-a alapján büntetendő, 48. köt. 99—101. l. — A Grill-féle Döntvénytárnak „Büntetőjog és bűnvádi eljárás” című, Budapesten, 1905. évben megjelent kötetében feldolgozta a btk. 126—332. §-áig terjedő anyagot, 206—608. l. — *A rabsegélyezés reformja*. Pécs, 1907. 1—19. l. — *Jelentés a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Ministerhez az 1906. év nyarán Németországban, Belgiumban, Hollandiában s Dániában tett tanulmányút eredményeiről*. Budapest (a ministerium levéltárában), 1906. — *Jelentés a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Ministerhez az 1906. év október havában Párizsban tartott „Congrès international pour la répression de la traite des blanches” eredményeiről*. Budapest (a ministerium levéltárában), 1907. — *Előterjesztések a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról* szóló törvényjavaslat tárgyában 1907. év folyamán az igazságügyministeriumban tartott szaktanácskozmányon. Budapest (a szaktanácskozmány jegyzőkönyveiben), 1907. — *Törvénytervezet és indokolása az aktalopásról*. Budapest (az ig.-min. levéltárában)

1907. — *Bűnrészesség az öngyilkosságnál*, Jogt. Közlöny 1906. évf. 400—401. l. — *Processus criminalis nobilis Ladislai Sélyei etc. contra Franciscum Fabos etc.* Jogt. Közl. 1907. évf. 160—164. l. — *Sterilitatis procuratio*. Magyar Jogi Lexikon VI. köt. 302—303. — *Személyes tulajdonságok és körülmények a büntetőjogban*. Magyar Jogi Lex. VI. köt. 380—383. lap. — *Testi büntetések*. A Magy. Jogi Lex. VI. kötet 591—594. lap. — *Úzsora*. Magy. Jogi Lex. VI. köt. 800—803. lap. — *Visszaható erő*. Magyar Jogi Lex. VI. köt. 1087—1090. l. — *Vélemény a büntető novella tervezetéről*. Magyar Jog. Egyleti Ért. 274. füzet 154. s köv. l. Budapest, 1907. — *A rabsegélyző egyesület központi szervezete*. Pécs, 1907. 1—19. l. — *A letartóztatottak családtagjainak támogatása*. Pécs, 1907. 1—28. l. — *Előadás az orsz. rabsegélyző congressuson*. A congressus iratai és naplója. Pécs, 1907. 103—109. és 170—171. l. — *Dr. Baumgarten Izidor* „Büntetőjogi tanulmányok“ című művének bírálata. Magyar Jogászság 1907. évf. 228—229. l. — *A nemzeti szabad tanítás*. „Pécsi Közlöny“ 1907. év 252. szám. — *A szabadgondolkodók s a nemzeti és valláserkölesi eszmék*. „Pécsi Közlöny“ 1907. év 261. szám. — *Előzmények*. Az orsz. rabsegélyző congressus iratai és naplója. Pécs, 1907. III—XII. l. — *A szabadtanítás fontossága*. „Pécsi Közlöny“ 1907. évi 280. szám. — *A társadalom védelme a közveszélyes büntetettek ellen*. Büntetőjogi értekezések. Budapest, 1908. 52—60. l. — *Néhány társadalmi szokás eredete és fejlődése*. „Pécsi Közlöny“ 1908. év 17—19. számok. — *A patronage-egyesületek feladata*. Megnyitó beszéd a „Pécsi Patronage Kör“ 1908. évi jan. 30-iki alakuló-ülésén. Pécsi Napló 1908. évi január 31. szám. — *A gyermekvédelmi bizottságok feladata*. Előadás a „Pécs-Baranyai Gyermekvédelmi Bizottság“ 1908. évi február 8-án tartott alakuló ülésén. Pécsi Napló 1908. évi február 9. szám. — *Küzdelem a bűnösség ellen*; három előadás a „Nemzeti szabadtanítás pécsi egyesületének“ lyceumi szakosztályában. „Pécsi Napló“ 1908. évi febr. 20., 23., 27. számok. — *A fiatalokú büntettek és a vizsgálati fogság*. Előadás az Országos Gyermekvédő Ligának 1908. évi márczius 3-án Budapesten tartott ülésén. A „Liga Naplója“. Budapest, 1908. 26—30. l. — *A pécsi Múzeum jövője*. „Pécsi Napló“ 1908. évi márczius 8-iki szám. — *A társadalom kötelessége a gyermekvédelem terén*. Előadás a „Szekszárd-Tolnamegyei Gyermekvédelmi Bizottság“-nak 1908. évi márczius 13-án tartott alakuló ülésén. „Közérdek“ 1908. évi márczius 14-iki szám. — *A patronage-egyesületek „Országos Szövetségének“ alap-szabályai*. Budapest (ig.-min. levéltárában), 1908. — *A gyermekvédelem és a fiatalokú büntettek*. Előadás a „Kaposvár-Somogy megyei Gyermekvédelmi Bizottság“-nak 1908. évi május 19-én tartott alakuló ülésén. „Somogyvármegye“ 1809. évi május 21. szám. — *A Mikroszkop a büntetőjogban* (angolból Tighe Hopkins nyomán). Magyar Jogászság 1908. évf. 129—131. és 137. l. — *A „Pécsi Patronage Kör“ és a „Pécs-Baranyai Gyermekvédelmi Bizottság“ félévi működése*. Előadás

a Menhely-bizottságnak 1908. évi okt. 25-én tartott alakuló ülésén. Pécsi Napló 1908. okt. 27. szám. — *A patronage fejlődése Pécsen és vidékén.* Jogt. Közl. 1908. évf. 375—377. l. — *A gyermekvédelem és a társadalom.* „Zala“ 1908. nov. 27-iki szám. — *A fiatalok büntetések jogi és társadalmi védelme.* Előadás a „Nagykanizsai Gyermekvédelmi Bizottság“-nak 1908. évi decz. 9-iki alakuló ülésén. „Zala“ 1908. évi decz. 11-iki szám. — *Pártfogói intézményeink és a magyar társadalom.* Magyar Társadalomtudományi Szemle. 1908. évf. 949—958. l. — *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban.* A Magyar Jogászegylet által a „Fayer László“ díjjal koszorúzott pályamunka. Budapest, 1909. 1—172. l.

V.

Dr. PAULER ÁKOS philosophiai író, k. jogakadémiai tanárt és egyetemi magántanárt *levelező* tagul ajánlom. Az ajánlott tudósnak nagyszámú dolgozatai közül a következőket emelem ki.

A) *Önállóan megjelentek:* 1. A természetphilosophia fogalmáról és feladatairól. Budapest, 1898. — 2. Az ismeretelméleti kategóriák problémája. (Értekezések a bölesei tudományok köréből. M. Tud. Akadémia 1903.) — 3. Az ethikai megismerés természete. Budapest, 1907. B) *Szakkönyvekben kiadott nagyobb dolgozatok:* 1. Az ismeretelmélet lélektani alapjairól. (Athenaeum. Szerk. dr. Pauer Imre 1897.) — 2. A biológiai elv jelentősége az aesthetikában. (Athenaeum 1898.) — 3. A szemléleti módszer az erkölcsi képzésben. (Athenaeum 1899.) — 4. A magánvaló problémája az újabb philosophiában. (Athenaeum 1901.) — 5. Az ismerés viszonylagossága és a matematikai fogalomalkotás (Athenaeum 1902.) — 6. Ismeretelméleti tanulmányok. (Athenaeum 1903—4.) — 7. Az egységretőrkvés az emberi ismerésben. (Athenaeum 1905.) — 8. Herbert Spencer. (Athenaeum 1904.) — 9. A positiv paedagogia alapelveiről. (Magyar Paedagogia 1902.) — 10. Herbert Spencer mint paedagogus. (Magyar Paedagogia 1904.) — 11. Az erkölcsi oktatás elméletéhez. (Magyar Paedagogia 1905.) — 12. Kant. (A Magyar Filozofiai Társaság Közleményei 1904.) — 13. Tudat és valóság. (M. Fil. Társ. Közleményei 1905.) — 14. Intuitio és bizonyosság. (M. Fil. Társ. Közleményei 1909.) Azonfelül számos könyv bírálatot és kisebb dolgozatot tett közzé különböző szakközlönyeinkben.

Pauler Ákost elmélkedő képessége, kiváló erudíciója, különböző ismeretkörökre kiterjedő sokoldalú tájékozottsága, sok tekintetben értékes kutató munkássága érdemessé és képessé teszik arra, hogy Akadémiánk munkásságában a philosophiai tudományok területén közreműködjék. Ajánlására az a meggyőződés indít, hogy — mint az Akadémia tagja is — a legkomolyabb tudományos törekvéstől irányított munkássággal a maga részéről is becsületet fog szerezni annak

a névnek, melyet a Magyar Tudományos Akadémia történetében már két nemzedék a legtiszteltebbek egyikévé tett.

Medveczky Frigyes, I. tag.

VI.

Dr. PROHÁSZKA OTTOKÁR, székesfehérvári püspököt, bölcséleti író *levelező* tagnak ajánljuk. A tekintetes Akadémia előtt nem kell hosszasan fejtegetnünk, hogy a természet, az értelem, az ész bölcselete mellett mennyire leköti a legújabb időkben az érzelmek, az akarat, az erkölcsök, a vallás vizsgálata a bölcselők munkáját. A történelem bölcselete, a socialis, az erkölcsi jelenségek megértése, mely felé korunk érdeklődése túnyomólag fordul, éppen alig lehetséges a történelem folyamán támadt vallásoknak vizsgálata s a vallási ténynek az embervilág s a természet többi tényeivel való összevetése nélkül. De a vallás, minden vonatkozásából kiszakítva, magában, mint sajátos lelki tény, mint az emberi történelemnek örök jelensége is ugyanazon módszerekkel kerül vizsgálat alá, melyekkel a tudomány egyéb tényeket megismerni törekszik. A bölcsélet ugyanis a közelmúlt század vége felé szakítva a XVIII. század óta a vallás tekintetében elfoglalt negatív állásponttal, az imént jelzett irányban indult; pozitív alapra helyezkedett, a mi az egyes történelmi vallások tanrendszere s az általános vallásbölcsélet között az egymáshoz közeledést megkönnyítette s azoknak üdvös egymásra hatását eredményezte. Newman I. H., Balfour A., James W., Sir Oliver, Lodge, Angliában; Gratry, Ollé-Laprune, Blondel, Bougaud, Laberthonnière Franciaországban; Goblet, d'Alviela, Hébert Belgiumban, Eucken, Wundt, Ehrhard, Kraus X. F. Németországban; Bonomelli Olaszországban jellegzetes, bár igen különböző irányú kifejezői ennek a vallásbölcséleti eszmeáramlatnak, melyben kimagasló helyet foglal Prohászka Ottokár az ő műveivel. A vallásbölcséletnek eredeti, önálló, nagyértékű termékei azok. Első munkája: *Isten és a világ, különös tekintettel a természettudományokra*. 1892. 243 lap. Kiváló metaphysikai tehetségének és természettudományi jártasságának egyforma bizonyossága. Még magasabban jár 1902-ben megjelent munkája: *Föld és Ég* 450 l., mely míg elismert szakemberek nyilatkozata szerint alapos geologiai ismeretekről tanúskodik, a lelki, a szellemi élet, a vallás tekintetében ezek önállóságát tudja földünk természettörténetével szemben kimutatni s a physikai világ és a hit világának tudományai részére azok autonomiáját körülírni. Prohászka Ottokár e tekintetben megelőzi Grasset-nek, a montpellier-i egyetem psichiaterének „*Les limites de la biologie*“ és Lapparent-nak, a francia akadémikusnak „*Science et apologétique*“ című jeles műveit. Az a szellem, melyet Grasset-nek utóbb megjelent munkáján álló motto: *Nec ancilla, nec domina*, a természeti és a szellemi tudományok egymáshoz való viszonyára nézve kifejez, nyilatkozik meg Prohászka püspöknek gazdag tartalmú munkájában a hit- és a természettudományra nézve. 1903-ban

megjelent: *Diadalmas világnézet* 411 l. című munkája az emberi élet eszményei, aesthetikája, erkölestana, társadalmi alakulásai tekintetében mintegy folytatja a „Föld és Ég” alap gondolatát és a természeti és vallási tényezők harmoniáját keresi oly pszichológiai mélységgel, oly aesthetikai fegyverzettel, oly szellemi magaslatról, a minőket irodalmunkban keresni kell. Legutolsó munkája: *Elmélkedések az evangelium fölött.* 1907. 760 l. Prohászka püspök szellemének egyik legmegragadóbb megnyilatkozása. A vallásbölcseletnek gazdag errei folynak ez elmélkedésekben, a keresztény hit mélységeinek oly gazdag föltárása a psychologia, a metaphysika, az értékelmélet segítségével áll előttünk e műben, melynek párját más irodalmakban is ritkán találjuk. Úgy a „Diadalmas világnézet”, mint az „Elmélkedések” irodalmi tekintetben is remek művek. E főművei mellett nem szükséges Prohászka püspöknek kisebb műveit, beszédeit gazdag socialis, erkölcsi, vallásbölcseleti tartalmukkal kiemelni. Oly kiváló alkotások az előbbieket, melyek fölösen megokolják, hogy szerzőjüknek a magyar tudomány legfőbb intézetéből nem szabad hiányoznia. Midőn Prohászka Ottokár püspököt *levelező* tagságra vagyunk bátrak ajánlani, ezzel jelezni akartuk, hogy magas egyházi méltóságától teljesen elvonatkozva, kizárólag a mélyelméjű bölcselet iránt kívánjuk az Akadémia elismerését kifejeztetni.

Concha Győző, r. tag.

Medveczky Frigyes, l. tag.

VII.

Dr. RÉZ MIHÁLYT, eperjesi jogakadémiai tanárt a II. osztály A) alosztályába *levelező* tagul ajánlom. Réz tanár, a ki egy ideig megyehatósági tiszti, főjegyzői állásban kifejtett jeles gyakorlati munkásságával tette magát ismeretessé; de főleg több éven át közzétett kiváló *publicistikai* dolgozataival oly mértékben vonta magára a közfigyelmet, hogy előreláthatólag Akadémiánknak tagjai sorában is kitünő tehetségeinek érvényesítése, sokoldalú szakképzettsége és buzgó irodalmi munkássága által díszes helyet fog betölthetni. Eddigi publicistikai dolgozatai sorából utalok különösen: gróf Széchenyi István munkásságának, műveinek és államférfiúi jelentőségének kiváló, szellemdús taglalata- és jellemzésére; gróf Dessewffy Aurélról írott tartalmatlan tanulmányára; a „Kiegyezésről”, meg a „Szabadság és Egyenlőség” problémájáról szóló két nagyobb önálló művére; „A magyar fajpolitika”, azután „Magyarország és a demokraczia”, „Döntés előtt” című nagybecsű értekezéseire stb., mely dolgozatok (kapsolatban előkelőbb politikai lapjainkban közzétett publicistikus czikkeivel) egytől-egyig a komoly, alapos tanulmányú s önálló felfogású írók állítják szemünk elé; s annak zálogául szolgálnak, hogy Réz Mihály tanár a

benne méltán helyezhető bizalomnak és várakozásoknak tovább folytatandó irodalmi stb. munkásságával a legteljesb mértékben fog megfelelni.

Kautz Gyula, r. t.

A II. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK :

VIII.

SZÁDECZKY LAJOS levelező tagot, a kolozsvári egyetemen a magyar történelem rendes tanárát *rendes* tagnak ajánlom. Szádeczkyt 21 évvel ezelőtt (1888-ban) választotta a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává. Azóta lankadatlan buzgalommal és nagy sikerrel dolgozik a történetkutatás és írás terén. Újabb ismeretlen levéltárakat fedezett fel, kutatót átt, aknázott ki, új történeti forrásokat nyitott, kútföket adott ki, és Erdély történetét számos nagybecsű munkával gazdagította. Főbb művei a következők. Székfoglalóját *A czéhek történetéről* tartotta, mely az első és azóta (1889.) is egyetlen rendszeres munka erről a nagyjelentőségű nemzetgazdasági intézményről. A munka becsét nagyban emeli a magyarországi czéhek lajstroma, mely mintegy 5000 czéhlevél alapján készült. Szádeczky azonban főként Erdély XVI—XVIII. századi történetével foglalkozik. A XVI. századból már előbb (1886.) megírta Báthori István lengyel királylyá választásának történetét. Majd kiegészítette azt *Báthori orosz hadjáratai* megírásával. Megírta a Báthoriak tragikus végű kancellárjának, *Kovácsóczy Farkas*-nak életrajzát, kiadta leveleit, végrendeleteit. Átdolgozta és oklevéltárral bővítve kiadta egy régebbi munkáját *„Erdély és Mihály vajda történetét“*. (612 l.). E mű történeti érdekességet nagyban fokozzák azok a nemzetiségi aspirációk, melyek újabban a dako-romanizmus eszméjének legelső képviselőjét a kalandor „Vitéz“ Mihály vajdában keresik. Szádeczky kimutatja ebben a széleskörű levéltári kutatások alapján írott munkájában, hogy Mihály vajda távol állott minden nemzetiségi ábrándtól, nagyravágyó hatalmi törekvéseiben is inkább a székelyekre mint saját honfitársaira támaszkodott; bukásában sem nemzeti hős, hanem a császári politika ellen fondorkodó kalandor politikus volt. Szádeczky Erdélybe kerülve (1891.), *a székelyek történetével* kezdett behatóan foglalkozni. Bejárta és átkutatta a székelyföldi levéltárakat s kiegészítve azokat a hazai és külföldi közlevéltárak anyagával, az elődje Szabó Károly által szerkeszteni kezdett *„Székely oklevéltár“*-t folytatta a IV. kötettel és befejezte (egyelőre 1750-ig) a VII. kötettel. Szádeczkyt székely tanulmányai alapján kérték fel a Jakab Elek halálával félbenmaradt *Udvarhelyvármegye monográfiája* című mű befejezésére. Szádeczky az

1691—1849-ig terjedő guberniumi korszakot írta meg, mely része a vaskos kötetnek kétséggkívül a legjobb. Székely történelmi tanulmányai vezették őt az *Altörjai Apor-levéltár* átkutatására is, melynek nagybecsű eredménye lett a M. T. Akadémia kiadásában: *Br. Apor Péter verses művei és levelei* czímen kiadott két vaskos kötet. A hírneves korrajz-írónak szellemi hagyatéka e kötetekben nagyrészt (részben verses) művekkel gyarapodott. Apor eddig ismeretlen történelmi művein és levelein kívül a függelékben XVII. századi kor- és jellemrajzban gazdag verseket, naplókát stb. is közöl. *Cserői Mihálynak* eddigéig ismeretlen műveiből itt és azonkívül is egész sorozatot adott ki: végrendeleteit, jegyzőkönyveit s egy történetbölcséleti munkáját, korrajzát a Rákóczi-forradalomról. Kútfő-kiadás *Szamosközi históriás éneke* is, az 1610-iki Kendy-féle összeesküvésről, mely irodalomtörténetünk is gazdagítja. Általában Szádeczky mint lelkiismeretes történetbúvár előszeretettel foglalkozik *kútfő-tanulmányokkal*. Első e nemű munkája volt *„Szerémi György élete és emlékirata”* című akadémiai értekezése, mely a II. Lajos és Szapolyai János káplánjának egyéniségét és curiosus historiájának értékét minden oldalról megvilágítja és jellemzi. Kimutatja azt is, hogy Szerémi emlékiratának mostani hibás kiadása alig használható, s a bécsi egyetlen kézirattal összehasonlítva, egy külön *„Szerémi emlékirata kiadásának hiányai”* című akadémiai értekezésben javította ki a „leglényegesebb eltéréseket” (19 oldalon), hasábos összeállításban. Kútfő-tanulmányainak koronáját *„A csíki székely krónika”* akadémiai kiadványában nyújtotta (1905-ben), mely egy százéves történelmi vitás kérdést dönt el és old meg végérvényesen. Jeles kritikával és megdönthetetlen történelmi adatokkal tépi szét ebben a racionbánok, Zandirhám és utódaik, s a székelyek áldozó-poharának meséjét, s kimutatja, hogy a sokat vitatott krónikát Sándor Zsigmond hamisította 1796-ban, részben családi hiúságból, főként pedig azért, hogy az Apor- és Sándor-család között száz évnél tovább folyt nagy birtokpert ezzel a maga javára dülőre juttassa. Szádeczky kútfő-kiadványainak egyik legkiválóbbika: *Halmágyi István Naplói és Iratai* (1752—1785.), melyeket a M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága adott ki. (1906. IX. és 770 lapon.) Írója előkelő kormányzati állásaiban, az események központjában mindenről jól értesülve, olyan hű képét nyújtja Erdély XVIII. századi közéletének, társadalmának, hogy e kor szinte megelevenedik az olvasó előtt, a maga egész műveltségében. A Napló eredeti névtelen és czímtelen kéziratának felfedezése szintén a Szádeczky érdeme. Halmágyi naplójának s egyéb iratainak felfedezése és székely tanulmányai vezették Szádeczkyt legújabb nagy munkájának megírására, mely *A székely határőrség szervezése 1762—64-ben* cím alatt ép most (1908 végén) jelent meg a M. T. Akadémia Tört. Bizottságának kiadásában, egy vaskos kötetben (878 lapon). E kötet egyharmada feldolgozás, mely a nagyjelentőségű kérdést a gróf Teleki D. munkája után is eredeti és új világi-

tásban tárja elénk. A bőséges okirattár részleteiben is szemléltethető teszi a jeles feldolgozást. Szádeczky érdeme a gr. Bethlen-család keresdi ága gazdag levéltárának felfedezése is. Innen adta ki Szádeczky például gr. *Bethlen Lajos önéletírását*, ezt a pompás korrajzot a XIX. század első feléből, mely a napoleoni háborúktól a szabadságharcok végéig mesteri tollal eleveníti meg Erdély társadalmi életét. Még csak egy legújabb felfedezését említem fel: az Apafiak eddig ismeretlen sírboltjának felkutatását az almakereki luth. szász templom sekrestyéjében, a hol levéltári kutatás alapján talált rá, s e fejedelmek hamvai feltárását, melyről a Századok márcz. és áprilisi füzeteiben tett jelentést. Ezek után sokoldalú irodalmi és történettudományi tevékenységének jellemzésére csupán akadémiai levelező taggá választása (1888.) óta kiadott jelentékenyebb műveinek és dolgozatainak összeállítását esatolom ide, abban a meggyőződésben, hogy két évtizeden át folytatott eme szakadatlan tevékenység, mely a magyar történettudománynak kétségtelen gazdagodását jelenti, érdemessé teszi őt a rendes tagsággal leendő kitiüntetésére. — I. *Önálló művek*: 1. *Izabella és János Zsigmond Lengyelországban* 1552—56. Kiadta a Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1888. 107 l. — 2. *A csehok történetéről Magyarországon*. Székfoglaló értekezés. Budapest, 1889. 152 lap. — 3. *Berzeviczy Albert utazásai* 1818—1820-ban, úti naplója nyomán. Budapest, 1889. 36 lap. — 4. *Az első magyar postaszervezet és az erdélyi posták a fejedelmek korában*. Budapest, 1890. 52 l. — 5. *Kovácsóczy Farkas* (a Báthoryak kancellárja) 1576—1594. Megjelent a Magyar Történelmi Életrajzokban. (Kovácsóczy István egri kanonok által 50 arany pályadíjjal kitiüntetett munka) Budapest, 1891. 140 l. — 6. *A Habsburg-ház lengyel királyságra törekvése a XVI. században*. Kolozsvár, 1892. 35 lap. — 7. *Fogaras vára és uradalma története*. Kolozsvárt, 1892. 83 lap. — 8. *Szerémi György élete és emlékirata*. (Akadémiai értekezés.) Budapest, 1892. 82 l. — 9. *Szerémi emlékirata kiadásának hiányai*. (Akadémiai értekezés.) Budapest, 1892. 46 l. — 10. *Erdély és Mihály vajda története* 1592—1601, oklevél-tárral. Temesvár, 1893. 612 l. — 11. *Gróf Bethlen Kata élete és végrendeletei* 1700—1759. Budapest, 1895. 56 l. — 12—15. A „*Székely Oklevéltár*“ IV—VII. kötete. Kolozsvár 1895—1898. XL. és 374, 339, 480, 459 l. — 16. *Thököly erdélyi fejedelemsége*. Budapest, 1898. 87 lap. — 17. *Kaukázusi utazásunk*. Kolozsvárt, 1898. 76 lap. — 18. *Régi erdélyi lakodalom*. Történeti korrajz 3 képben. Kolozsvár, 1901. 28 és ugyanannyi képes lapbetéttel. (Előadták műkedvelők az EMKE javára a kolozsvári Nemzeti Színházban 1901-ben és Kecskeméten a színházban 1904-ben.) — 19. *Udvarhely vármegye története*. (Jakab Elek írta 1691-ig, Sz. L. 1691—1849-ig). Budapest, 1900. 583 lap. — 20—21. *Magyarország története*. I. II. rész. (A középiskolák III. és IV. osztálya számára.) Budapest, 1901—1902. 176 és 179 lap. — 22—23. *Báró Apor Péter verses művei és levelei* 1676—1762. I. II.

kötete. Kiadta a Magyar Tud. Akadémia Tört. Bizottsága. Budapest, 1903. XXXVI. 591 és 745 lap. — 24. *Konstantinápoly és magyar emlékei*. (40 képpel.) Budapest, 1903. 114 l. — 25. *A bujdosó kurucok emlékei Törökországban*. (Különnyomat a Századokból.) Budapest, 1904. 44 lap. — 26. *A csiki székely krónika*. Kiadta a M. T. Akadémia. Budapest, 1905. 253 l. — 27. *Halmágyi István naplói* (1752—1769.) és *iratai* (1669—1785.). Kiadta a M. T. Akadémia Tört. Bizottsága. Budapest, 1906. XL. és 770 lap. — 28. *Erdély történelmi hivatása a magyar nemzet és állam fentartása körül*. (Dékáni évzáró beszéd.) Kolozsvárt, 1907. 24 l. — 29. *Gróf Bethlen Lajos önéletírása*. Kolozsvárt, 1907. 126 lap. — 30. *A székely határőrség szervezése*. Kiadta a Magyar Tud. Akadémia Tört. Bizottsága. Budapest, 1908. 878 lap. — II. *Értekezések, emlékbeszédek, nagyobb közlemények*: 1. *Báthory István hadjáratai az oroszok ellen 1579—1581*. (Hadtörténelmi Közlemények 1888.) — 2. *Nagybánya régi iparáról, és cézheiről*. (Századok 1889. évf.) — 3. *A fogarasi levéltárákról*. (Századok 1890.) — 4. *Kovacsóczy Farkas levelezése magyar és lengyel államférfiakkal 1577—1594*. (Tört. Tár. 1891. és különnyomat 36 l.) — 5. *Salamon Ferencz emlékezete* (az Erdélyi Irodalmi Társaság V. Évkönyvében). Kolozsvárt, 1893. — 6. *Szabó Károly emlékezete*. (Századok 1894.) — 7. *Deák Farkas emlékezete*. (A M. Történelmi Társulat Évkönyvében 1895.) — 8. *Régi erdélyi lakodalmakról*. (Erdélyi Múzeum 1899. és különnyomat). — 9. *Szilágyi Sándor emlékezete*. (Erdélyi Múzeum 1900. évf.) — 10. *Dr. gróf Kuun Géza emlékezete*. (Emlékbeszéd az Erd. Irod. Társaságban. Megj. az Erdélyi Múzeum 1905. évf. és külön francziául is: Souvenir de comte Géza Kuun d'Osdola cz. a. Kv., 1906. 37 lap.) — 11. *Az erdélyi fejedelemség politikájának vezéreszméi*. (Erd. Múzeum 1893.) — 12. *Régi magyar turisták és utazók*. (Erdély 1893.) — 13. *Erdély szerepe a magyar szabadságharcokban és az unio története*. (Erdélyi Múzeum. 1894.) — 14. *Hogy éltek az erdélyiek 2—300 évvel ezelőtt?* (Erd. Múzeum 1895.) — 15. *Cserei Mihály végrendelete*. (Erd. Múzeum 1895.) — 16. *Középázsiai élmények*. A gróf Zichy-expeditio útja a Kaszitótól—Szamarkandig. (Erd. Múzeum 1896.) — 17. *Emlékezzünk régiokról*. Ünnepi beszéd a kolozsvári egyetem milleniumi diszgyűlésén. (Erd. Múzeum. 1896.) — 18. *A kolozsvári „Báthory-ház“ legendája*. (Erd. 1896. és Erd. Múzeum 1897.) — 19. *Kakas István és a kolozsvári „Báthory-ház“*. (Tört. Tár. 1897.) — 20. *A kükküllövári sírleletek és falképek*. (Erd. Múzeum 1897.) — 21. *A cserkeszekről*. (Erd. Múzeum 1898.) — 22. *II. Rákóczi Ferencz postái*. (Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 1898.) — 23. *Szamosközi magyar historiás éneke az 1610-iki Kendy-féle összeesküvésről*. (Századok 1899.) — 24. *A Rákóczi-forradalom Erdélyben*. (Erd. Múzeum 1900.) — 25. *A székely határőrség szervezése és a madéfalvi veszedelem*. (Századok 1900.) — 26. *Mátyás király születési háza*. (Erdélyi Múzeum 1901.) — 27. *Tinódi Sebestyén címeres nemes levele*. (Erd. Múzeum 1901.) — 28. *A szé-*

kelyek történelmi intézményeiről. (Megnyitó előadás a tusnádi székely congressuson. (Erd. Múzeum 1902.) — 29. *Cserci Mihály jegyzőkönyveiről.* (Századok 1903. és Történelmi. Tár 1903.) — 30. *Gúnyvers az erdélyi nemzetekről a XVII. századból.* (Erd. Múzeum 1903.) — 31. *Bocskay és Kolozsvár.* (Ünnepi beszéd a kolozsvári egyetemen 1904 máj. 22.) — 32. *Bethlen Gáborról.* (Felolvasás a Bethlen Gábor-kör ünnepén). — 33. *Bocskay Istvánról.* (Ünnepi beszéd a kolozsvári szülőház emléktáblával megjelölésekor, 1906 május 20.) — 34. *Bocskay és a székelyek.* (Ünnepi beszéd a Bocskay-szobor leleplezésén Nyárad-szeredán, 1906 jún. 17.) — 35. *Cserci Mihály történetbölcseleti műve és a Rákóczi-kor jellemzése.* (Tört. Tár. 1906.) — 36. *II. Rákóczi Ferencz Erdélyben.* (Felolvasás a tordai Rákóczi-ünnepen, 1907 ápr. 5.) Kolozsvárt, 1907. 24 l. — 37. *Gróf Pekri Lőrincz levéltára.* (Századok 1908.) — 38. *Az oláh betelepítésnek legelső okleveles emléke 1292-ből.* (Századok 1908.) — 39. *Erdély műkincesi.* (Felolvasás a kolozsvári képműkiállítás bezáró ünnepén, 1909 jan. 4. „Erdélyi Lapok“ 1909.) — 40. *Az Apafiak sírboltja és hamvaik megtalálása.* (Századok 1909 márcziusi és áprilisi füzetében.)

Dr. Csánki Dezső.

LEVELEZŐ TAGNAK:

IX.

Dr. HORNYÁNSZKY GYULA budapesti egyetemi magántanárt és állami főgymnasiumi rendes tanárt, helyénvalónak látom ismételve levelező tagul ajánlani; nemcsak azért, mert tavaly *az osztály már megválasztotta* s csak a plenum előtt maradt mindössze néhány szavazattal kisebbségben, hanem azért is, mert a lefolyt egy év alatt több rendbeli újabb bizonyosságát adta hivatottságának. Sőt már a jelen évben, 1909 január 4-én mutatta be a M. Tud. Akadémiának *Hippokrates milieu-elmélete* című rendkívül értékes történetbölcseleti tanulmányát (megjelent az Akad. Értesítő 1909 februári füzetében). Feltárja ebben, hogy Hippokratesnek a környezet (περιέχον) hatásáról kifejtett gondolatai nemcsak Platónnál és Aristotelesnél keltettek viszhangot, hanem hogy azokat ókori történetírók, mint Ephoros és Polybios is átvették, Poseidonios pedig önállóan fejlesztette tovább az elméletet. Az újkorban Jean Bodin ragadja meg nagy eredetiséggel a hippokratesi alap gondolatot. Főként az ő, 1566-ban kiadott Methodusa révén jut el a tan Baconhoz, majd Montesquieuhöz s ezeken át Comte és főként Taine modern positivismusához. — E kiváló történetbölcseleti tanulmányon kívül dr. Hornyánszkyknak idevágó egyéb művei és értekezései a következők: — 1. *A classica-philologia mint történetírás* (Budapest, 1905.), melyben azt bizonyítja, hogy a classica-philológiát csak mint történetírást lehet megfelelő sokoldalúsággal és egyetemességgel mű-

velni. — 2. *Philologia és philosophia* cím alatt az Athenaeum 1902. évfolyamában megjelent két rendbeli közleménye arról szól, hogy ha a philosophiának a történetírás mellett mindenáron külön értelmet akarunk tulajdonítani: ez csak az ismeretszerzés alaki különbségére és nem a tartalomra vonatkozhatik. Szerinte a philologia a történeti anyaggal szemben a „visszaképzés” és „visszaérzés” elemi követelményének tesz eleget, míg a philosophia ugyanazon anyagnak fogalmi rendszerezését végzi. — 3. *Történetírás és philosophia* (1903.) E művében Spencert tárgyalva, tételszerűen állapítja meg, s az egész nagy tárgyat megvilágító példákkal igazolja, hogy philosophia nélkül nincsen történettudomány. A merev szakszerűséggel dolgozó tudósok, kutatásaik szűk mesggyéjére szorítkozva, nem lehetnek tájékozottak a részleges és az általános, az összetett és az elvont ismeretek egymáshoz való fejlődési viszonyáról. Már pedig az általános fejlődéstani (történetbölcészeti) ismeretek elengedhetetlenek még a speciális történetész számára is. A történetbölcészetnek és a külön történetírásnak kapcsolata azonban, igen természetesen, nem jelentheti az események kutatásának elhanyagolását. Mert az általános és a részleges tudás e téren kölcsönösen egészítik ki egymást, s az előbbinek „csak” az utóbbi alapján lehet igazsága. — 4. *A művelődéstörténet elméletéről* 1905-ben közzétett értekezésében azt fejtegeti, hogy a művelődéstörténetnek, a történettudomány alapját tevő „eseményekkel” szemben „állapotokkal” van dolga, s ehhez képest jelöli meg a fogalmi különbséget az állapotok és az események között. — 5. *A jog keletkezése és fejlődése* című, a Magyar Jogászegyleti Értekezések 1899. évi sorozatában megjelent tanulmánya, Pikler Gyula „belátásos” elméletét, melyet egy évvel előbb Bodnár Zsigmond támadott meg, ettől eltérőleg, de szintén elítélő módon taglalja, csoportosan mutatván ki mind alapgon-dolatának, mind részleteinek gyengéit. — 6. *A történet eszméje és a szabad oktatás* című, 1907-ben megjelent értekezése a történettudás jelentőségét tárgyalja, azon szempontból, hogy minő viszonyban van a gyakorlati élettel, az elmélettel és az iskolával. — 7. *A történelmi materialismus* (Magyar Tt. Szemle, 1908.), ezen elméletnek, mely a „Zur Kritik der politischen Oekonomie”-ban fejtettet ki, psychogenetikus magyarázatát adja. Röviden jellemezve, nem egyéb, mint a Marxismus túlzásainak elítélő kritikája. — Szoros értelemben vett történelmi, valamint aesthetikai és kritikai dolgozatai közül különösen kiemelendők: 1. *Temetési versenyküzdelmek az ősgörögöknél* (1900.), mint a melyben nagy apparátussal mutatja ki, hogy a halott hagyatékára vonatkozó jogigényeknek eldöntése versenyküzdelmek alakjában hozta létre azt a szokást, hogy a versenyküzdelmek, mint agonok, a görög vallás körében állandósultak. Ezzel együtt meggyőzően bizonyítja a sirkultusz kapcsolatát a kezdetleges bírói és büntetőjogi intézményekkel. — 2. *Totemisztikus nyomok a görög történetben* (eddig 3 közlemény az Egyetemes Philologiai Közlöny 1907. évfolyamában).

Az állatkultusz szerepét kutatja a görög törzsi és állami életben. Archaeologiai emlékek, mondák és vallási szertartások alapján bizonyítja, hogy a görög törzsek megalakulásánál és szervezkedésénél az állatkultusznak is jelentősége volt. E körbe tartozó paregonként jelent meg legújabbban (Egyet. Phil. Közl. 1908.) egy hosszabb tanulmánya „Görög szók -ωπις (-ωπιες, -οπιες) végződésessel.” Ebben az isteni epiklé-siseket (βωωπις stb.) a tulajdonjegyekkel, a megfelelő végneveket pedig (Δρόωπις stb.) a törzsjelvényekkel hozza kapcsolatba. — 3. *A görög vallás kezdeteiről* (1905.) szülő fejtegetéseiben, tárgyát az ethnographia széles alapján felépülő összehasonlító vallástörténet segítségével magyarázza. — 4. *Aristophanes I.* (1897.), melyben az aristophanesi vígjátékokra vonatkozó kortani kérdéseken kívül tisztába hozza, hogy tisztára képtelenség az a sokaktól vallott nézet, mintha Aristophanes csak Platontól szedhette volna a nő- és a vagyonközösség gondolatát. — 5. A dráma eredetéről szóló dolgozataiban, mint a minők: *A görög dráma eredetéről* (1899.); *Bevezetés a dráma lélektanába* (1903.); *Tragoedia és komoedia* (1904.) tagadja, hogy a drámát a lyra és az epika egyesüléséből lehetne magyarázni; mert a dráma végső pszichologiai eredetében akarati tönemény, míg a lyra érzelmi, az epika pedig ismereti. — 6. Számos külföldi és hazai könyvbíráta mellett, melyekben a tudományos irodalom terén különösen az alapos és lelkiismeretes munkát követeli, kiválóan figyelemre méltó *Schvarcz Gyuláról* írt önálló kritikai tanulmánya (Budapest, 1901.). — *A szocziálizmus költészete a görögöknél* (1902.); *A görög művelődéstörténetről különös tekintettel hazai viszonyainkra* (1906.) a *Classica-Philologia Encyklopaediájában* (1906.) közzétett fejezetek a philosophiai, mythologiai, irodalomtudományi hermeneutikáról stb., stb. megannyi bizonyítéka szerzőjük szabatos és lelkiismeretes munkásságának. — Im ezek a főbb vonásai dr. Hornyánszky Gyula szakadatlan írói tevékenységének, melynek méltánylásául, az osztály tavalyi kedvező magatartását is tekintetbe véve, jó lélekkel és bizalommal ajánlom öt Akadémiánk levelező tagjául.

Dr. Ballagi Aladár, r. t.

X.

Dr. MAHLER EDE budapesti cz. rk. egyetemi tanárt és Nemzeti Múzeumi tisztviselőt a II. osztály B) alosztályába levelező tagnak ajánlom. — Dr. Mahler évtizedek óta foglalkozik a tudományegyetemen és az irodalomban az egyiptomi és assyr-babyloni történelem és műveltség problémáival és e szakok művelőinek sorában igen tisztelt nevet vívott ki magának. A M. Tud. Akadémia körében többször értekezett fontos történeti és chronologiai kérdésekről és legutóbb (1906) összefoglaló műben tárgyalta az Akadémia könyvkiadó vállalatában Babylonia és Assyria történelmét az újabb kutatások

szinvonarán. Mahler nemcsak magyar nyelvű értekezései és könyve révén volt nagy hasznára hazai tudományosságunknak, de német, francia és angol nyelven is folyton írván a legelőkelőbb külföldi szakfolyóiratokba, az egész tudományos világ az ő tudományos működésének bírálója és örömmel tapasztaljuk, hogy ott teljes elismerésre talált. Kérem a tekintetes Akadémiát járuljon hozzá ez általános méltányláshoz azáltal, hogy a jeles tudóst tagjai közé fogadja. Műveiről már a korábbi években adtam jellemző méltánylásokat, ezúttal csak annak említésére szoritkozom, hogy a legutóbbi években is jelentékenyen gyarapította irodalmi érdemeit.

Hampel József, r. t.

Dr. MAHLER EDE m. n. múzeumi tisztviselőt s a m. kir. tud. egyetemen az ókori keleti népek történetének cz. rendkívüli tanárát a M. Tud. Akadémia II-dik osztálya levelező tagjának ajánljuk. Huszonnégyéves komoly és tudományos eredményekben sikeres irodalmi munkálkodással szerezte meg Mahler azt a jogcímet, hogy helyet foglalhasson a magyar tudományos világ legelső testületében. — Vizszonyainak különleges alakulása s egyszersmind a letűnt régi egyiptomi és assyr-babyloni civilizatio problémái iránti közönyösségünk hozta magával, hogy mint alapos kutatónak már akkor évtizedes jó hire volt az európai tudományos világban, a mikor nálunk még csak a nevét sem ismerték. — Tizenkét esztendeje, hogy visszatért a külföldről hazájába, honnan ifjúkorában elszakadt s azóta a magyar tudomány fejlesztésében is buzgón működik, nemcsak a nálunk még ma is alig művelt ókori keleti történelem tudományos eredményeinek magyar nyelvű feldolgozásával és egybefoglalásával, melyek közül felhozzuk a *Babylonia és Assyria* cz. a M. Tud. Akadémia kiadásában 1906-ban megjelent s 393 lapra terjedő önálló művét s ennek előzményeit, ú. m. *A szűmér ősnép nemzetisége.* (Ethnographia. 1899.). — *Babilon és a Biblia.* Budapest, 1903. — *A babiloni ásatások.* (Uránia. 1903.). — *Babylonia és Assyria.* (Budapesti Szemle. 1904.). — *Bibliai és babiloniai művelődési emlékek.* Budapest, 1904. és több más kisebb-nagyobb tanulmányát, minők: *Az egyiptomi nyelv alapelemei.* Budapest, 1900. — *Egyiptomi irodalomtörténet* az „Egyetemes irodalomtörténet“ I. kötetében s ugyanott *Babilon és asszir irodalomtörténet*, továbbá: a m. n. múzeumi és egyéb magyarországi *Egyiptomi emlékek* (régiségek, papyrusok stb.) ismertetése a M. N. Múzeum emlékkönyvében, az Archaeologiai Értesítő XXI., XXII., a Budapesti Szemle 1902. s a Magyar Könyvszemle 1902. évfolyamában stb., hanem önálló s különösen az egyiptomi, ótestamentomi és az assyr-babiloni chronologia körébe tartozó kutatásaival is, melyekkel úgy a német, mint a francia és angol tudományos világ előtt megalapította hírnevét. — Azután itt vannak még egyéb művei, melyek a M. Tud. Akadémia kiadásában láttak napvilágot, ú. m.: *A régi egyip-*

tomiak écformái és nagy peridikus időrendszerei. 1897. — *Egyptologiai tanulmányok a chronologia köréből.* 1898. — *Naptáradatok művelődés-történeti jelentősége.* 1905. s az Ethnographiában: *Tanulmányok a vallástörténet és chronologia köréből.* 1902. — *Az időbeosztás történeti fejlődése.* 1902. — *A husvétről.* 1903. — *Önállóan: Egyiptomi kultúrelemek a bibliában.* Budapest, 1905. — Munkáinak német, francia s angol nyelvű gazdag sorozatából különösen azokra hívjuk föl a figyelmet, melyekkel új utat tört a régmúlt idők zavaros történelmi adatainak chronologiai rendezésével s elsősorban is azon eredményekre hivatkozunk, melyekkel sikerült tisztázni az egyiptomi történelem bonyolult időrendi kérdéseinek jelentékeny részét, úgy hogy ott, hol előbb csupa bizonytalanság volt és századokban tértek el egymástól a különböző szempontból kiinduló magyarázatok, Mahler kutatásai bizonyos fixpontokat jelöltek ki s ma már azoknál sem terjed tovább néhány évnyi, legfőlegb egy-két évtizednyi különbségnél az eltérés, kik nem mindenben esatlakoznak az általa kimutatott eredményekhez. — Az egyiptomi történelemben tudvalevőleg csak I. Psammetich trónraléptével (kr. e. 663.) kezdődött a biztos chronologia, úgy hogy a persa uralom előtti több ezer éves multból alig másfél századot lehetett pontos időrendben követni visszafelé. Már az új birodalom régibb szakára is jelentékeny eltérések voltak az időszámításban, úgy hogy pl. III. Tuthmes uralkodásának kezdete Lauth szerint (Aus Ägyptens Vorzeit. 1879.). Kr. e. 1731-re, Brugsch szerint (Geschichte Agyptens unter d. Pharaonen. 1877.). Kr. e. 1600-ra, II. Ramsesé Lauth szerint Kr. e. 1577-re, Brugsch szerint Kr. e. 1333-ra, a M. Tud. Akadémia támogatásával 1902-ben megjelent Ókori Lexikon szerint (I. köt. 38. l.) Kr. e. 1400-ra esett. — Manetho, illetőleg későbbi kivonatolói s a turini papyrus adataiból csak az egyes dinastiák és királyok uralkodási éveinek összegét tudjuk meg, de nem azt, hogy mennyi esik ebből a dinastiák vagy az apa és a fiú egyidejű uralkodására, III. Tuthmes, I. Sethi és II. Ramses királyok pedig, midőn bemutatják áldozatukat őseiknek a karnaki, sakkarahi és abydosi táblákon a birodalom alapítójától Menestől kezdve a XII. dinastia utolsó királyáig, az általánosan elismert és törvényes királyok névsorát adják a mellékdinastiák uralkodói nélkül, a miből levonható ugyan bizonyos átlagos időtartam, de teljesen sötétségben hagynak a XIII—XVII. dinastiához tartozó törvényes királyok felől s még csak átlagos számítás sem tehetünk a XII. és XVIII. dinastia közt lefolyt időszak tartamáról. Így keletkeztek azok az óriási eltérések az egyes számítások között; a ki pl. egyszerűen összegezte a Manetho-féle éveket, mint Champollion és Boeckh, az Kr. e. 5867-re, illetőleg 5702-re tette Menes uralkodása kezdetét; mivel azonban kitűnt az emlékekből, hogy nemesak külön dinastiák uralkodtak egyidejűleg, hanem az apa és fiú együttes uralkodása is nagyon gyakori volt, különböző levonások történtek, úgy hogy Lepsius szerint Menes Kr. e. 3892., Bunsen szerint 3623.,

Wilkinson szerint csak Kr. e. 2320-ban kezdett uralkodni. — Az abydosi tábla törvényes királyainak névsora szolgáltatott bizonyos kulcsot a chronologia rendezésére. Brugsch 1877-ben oly módon igyekezett megoldani a nehéz kérdést, hogy a műemlékek építőmestereinek példájából kiindulva, kik közül Chnumabra I. Darius 27/30-ik évében, Kr. e. 490 körül szolgált, 15-ik előde Horemszaf pedig Salamon és Roboam zsidó királyok kortársának I. Sesonk faraónak idejében élt, egy nemzedék élettartamát ($33\frac{1}{3}$ év) vette fel egy-egy törvényes király uralkodása idejének átlagául, míg Lauth 1879-ben az egyes királyok által fölvetett mellékneveket tette vizsgálat tárgyává, oly célból, hogy azok értelméből következtetéseket vonjon a 120 éves Sothis-hónapok kezdetére s ily módon megállapíthassa, mely királyok voltak azok, a kiknek uralkodására esett egy-egy ilyen Sothis-hónapot megnyitó epochalis esztendő. Mindezen kísérletek mellett is igazra volt Wiedemannak. (Zeitschr. d. D. M. G. XXXI. köt.) „Die Angaben der Jahre v. Chr. für die Regierungen der Könige sind hier vollständig unberücksichtigt geblieben, da die Bestimmung der Zeit, in welcher die verschiedenen Herrscher regiert haben, trotz dem altägyptischen Chronologie, noch immer im höchsten Grade unsicher ist.“ Ezek az előzmények helyezik kellő megvilágításba Mahler egyiptomi s egyéb ókori chronologiai kutatásainak igazi jelentőségét. Mahler ugyanis a történeti emlékekben levő csillagászati adatok és utalások felhasználásával igyekezett megállapítani olyan fixpontokat, melyekből kiindulhatott azután a további számítás a történeti események egymásutánjának rendezése végett. E nemű munkálatai közt vannak olyan elméletek, melyek az ókor keleti népeinek különböző naptárrendszereit magyarázzák, minők voltak az egyiptomiaknál 1460 éves Sothis- és 500 éves Phönix-korszakok, valamint a 25 éves Apis holdkorszak, (*Das Decret von Kanopus*. Transaction of the IX. Congr. of the Orientalist. London, 1892. — *Die Apisperiode der alten Aegypter*. Sitzungsber. d. kais. Akad. Bécs, 1894. — *Die Sothis- und die Phönixperiode der alten Aegypter*. Zeitschr. f. Aegypt. Spr. 1890. — *Materialen zur Chronologie der alten Aegypter*. U. o. 1895. stb.), azután a babyloniaknál, assyroknál és zsidóknál a 19 éves holdcyklus, a mivel kapcsolatban kimutatta, hogy a Nabonassaraerának, a melylyel kezdődik az ú. n. ptolemaeuszi kanon, abban áll a tulajdonképeni fontossága, hogy ama, különben teljesen jelentéktelen babyloni király uralkodásának első éve (Kr. e. 747.) összeesett egyik 19 éves holdcyklus kezdetével, (*Der Kalender der Babylonier*. Sitzungsber. d. kais. Akad. Wien, 1891., 1892. — *Chronologie der Babylonier*. Mint önálló munka megjelent a bécsi „Denkschriften der kais. Akad.“ kiadásában 1895. 4-r. Nabonassartól az Arsakidakorszakig. — *Die Datirung der babylonischen Arsaciden inschriften*. Wiener Zeitschr. für die Kunde des Morgenlandes 1901. — *Die Jahrrechnungen der Assyrer*, Zeitschr. f. Assyrologie, 1887. stb.) s bár a nagytekintélyű J. Oppert azon véle-

ményben volt, hogy nem a babyloniaktól, hanem az alexandriai görög-egyiptomi csillagászkoktól ered ez a számításmód, a tudományos világban Mahler felfogása győzött s p. Meyer E. (Zeitschr. f. Assyr. IX. 325.) úgy nyilatkozott, hogy a saját — három egyiptomi adattal ellenőrzött kutatásai is megerősítik Mahler hypothesisét annyira, „wie sie glänzender nicht gedacht werden kann“, Ginzel pedig a porosz kir. akadémia támogatásával kiadott művében (Spezieller Kanon der Sonnen- und Mondfinsternisse. 1899. 235. s köv. II.) a persa időkből emlit két olyan holdfogyatkozást, melyek megadják „die erwünschte Bestätigung dafür, dass Mahler mit seinen Schlüssen im Prinzip das Wichtige getroffen hat“. Ide vonatkozó tanulmányainak eredményét később magyarra is átdolgozta több kisebb-nagyobb értekezésben, az összes egyiptomi időszámítási rendszert pedig egy nagyobb műben összefoglalva, már 1906-ban beadta a M. Tud. Akadémiának, de mindedig nem látott napvilágot, e helyett megjelent 1907-ben francia nyelvű kiadása *Études sur le calendrier égyptien* cz. a., mint önálló munka, az „Annales du Musée Guimet“ kiadásában. Bármily becsesek is e művek, szorosan vett történelmi szempontból mégis legfontosabbak Mahlernek azon kutatásai, melyek bizonyos historiai adatok pontos idejét állapítják meg. — Legelső ilyenemű értekezései, melyek a bécsi tud. akadémia Sitzungsberichte-i XCI—XCIII. kötetében *Astronomische Untersuchungen über biblische Finsternisse* cz. a. 1885—1886-ban jelentek meg, az ősbibliai chronológiára vetnek világot. Kimutatja ugyanis Mahler, hogy a Genesisben említett napfogyatkozások közül az Ábrahám-féle Kr. e. 1764 okt. 8., a Jákobbal kapcsolatban levők 1601 febr. 17. és 1581 máj. 30., az egyiptomi 9-ik csapásként említett s a zsidók Egyiptomból való kivonulását két héttel megelőző sötétség Kr. e. 1335 márcz. 13., az pedig, midőn Mózes és Józua „megállította a napot,” 1332. decz. 30. és 1296 jan. 31. történt; ezekhez járul a birák korából a Sisera-féle Kr. e. 1091 augusztus 9. — Mindezek a hyperkritika által történelmileg már csaknem értéktelennek mondott ősbibliai adatok értékét nagyban emelik. A zsidók Egyiptomból való kivonulásának kérdésével még később is foglalkozott a M. Tud. Akadémia értekezései közt 1900-ban megjelent *II. Ramszesz, az exodus faraója* cz. a. tanulmányában, melynek angol átdolgozása *The Exodus* cz. a. a „Translations of the Royal Asiatic Society“ 1901-iki évfolyamában látott napvilágot. A bécsi csász. akadémia Denkschriftjei közölték 1888-ban *Untersuchung über die angebliche Finsterniss unter König Thakelath II. von Aegypten* cz. tanulmányát, melyben egy holdfogyatkozás alapján fixpontból indulhatott ki a XXII. dinastia idejének megállapítására, a mire előbb csak a Brugsch-féle nemzedékrend szerinti számítás (a Kr. e. 490 körül élt Chnumabra építőmester 15-ik előde I. Sesonk alatt élt) nyújtott némi támaszpontot. A „*Zeitschrift für ägypt. Sprache*“ 1889-ik évfolyamában a XVIII. dinastia nagy királya III. Thutmosis uralkodása pontos idejét állapi-

totta meg, részint az újholdak, részint a Sirius felkelése azon adatainak alapján, melyek III. Thutmosis feliratos emlékeiben előfordulnak; ezek szerint trónralépett Kr. e. 1503 márcz. 20-án, meghalt 1449 febr. 14-én, a Brugsch számítása tehát 97, Lauthé 228 évvel tette a valódi időnél korábbra. Ugyanilyen módszerrel tárgyalta u. a. folyóirat 1890-iki folyamában a XVIII., XIX. és XX. dinastia chronológiáját, kiindulva a II. Ramses alatti 1318 július 20-án kezdődő új Sothis-periodusból, melynek alapján, támogatva az újholdak adataival, II. Ramses uralkodása idejét Kr. e. 1348—1281-ben állapítja meg s összeállítja a királyok névsorát Amosistól VI. Ramsesig, Kr. e. 1575 Kr. e. 1198-ig. U. a. folyóirat 1895-ik évfolyamában *Materialen zur Chronologie der alten Aegypter* cz. a. meghatározta az egész új birodalom chronológiáját, a melyet dr. Fritz Hommel is elfogadott a „Geschichte des alten Morgelandes“ cz. a. a Göschen-féle vállalatban 1898-ban kiadott kötet művében. Mindezen chronologiai adatok pontos megállapításai nemcsak az egyiptomi történelemre bírnak fontossággal, de az egész Elő-Ázsia és az európai őskor időrendjére is világot vetnek. — III. és IV. Amenhotep királyok a tell-el-amarnai feliratok szerint élénk diplomatai összeköttetésben voltak a kisázsiai Mitanni és a Kassita uralom alatt levő Babylonia, valamint az akkor még nagyon jelentéktelen Assyria királyaival; a mykenaei ásatások szerint ebbe az időszakba, tehát a Kr. e. 1400 körüli időkbe esett Mykenae fénykora is, melynek bronzkulturája igen erős befolyással volt az akkori közép- és észak európai barbárok kulturális fejlődésére s a kőkorszakból a bronzkulturára való átmenetelére. — Még nagyobb eredmény volt a XII. dinastia idejének megállapítása a kahuni papyruslelet azon adata után, mely III. Usurtesen király 7-ik évében Pharmuthi hónap 16-ik napjára eső Sirius heliakus keltéről szól. — A régebbi számítások a Kr. e. 2500—2300 közti időbe tették a XII. dinastia uralkodását s ezen az alapon, mivel a görög szigetek kezdetleges bronzkulturája félreismerhetlen jeleit mutatja a XII. dinastia alatti egyiptomi befolyásnak, egy ezredévig tartó hosszú fejlődést vettek fel a régészek, Montelius, Reinecke és mások a mykenaei s emek hatása alatt az európai bronzkulturára. — A fentebbi adatokból azonban kitűnt hogy a Pharmuthi hónap 16-ik napjától a legközelebbi Sothiskorszak kezdetéig, a mikor t. i. összeesik a Sirius heliakus fölkelte az egyiptomi újjévvél, Thoth hónap 1-ső napjával, csak 557—560 év számítható, így a XII—XVIII. dinastia közti időszakra fölvelt 700—900 esztendő, a XIII—XIV., a két hiksos és a XVII. dinastia együttes uralkodása nem egészen harmadfél századra zsugorodik össze. III. Usurtesen 7-ik éve ugyanis a Kr. e. 1878—75. közti négy év valamelyike, a mikor t. i. négy éven át Pharmuthi 16-ára (július 19-ére) esett a Sirius hajnali fölkelése. Mivel pedig e négy év közül július 19-én az 1876-ik évben egyszersmind újhold is volt: Mahler ezen az alapon 1995—1801-ben állapította meg a XII. dinastia idejét. Ide vonatkozó tanulmányai:

A régibb bronzkor chronológiája (Arch. Értesítő 1902. évf.) és *Das mittlere Reich der ägyptischen Geschichte* (Orient. Literaturzeitung 1902. és Zeitsch. für ägypt. Sprache, 1903.), melyek annyiban vetnek világot az európai bronzkultura kezdetére, hogy itt gyors fejlődésről, egy délkeletről jövő kulturális és valószínűleg hatalmas áramlat igen erős nyomásáról lehet csak szó s a Kr. e. 2000. évet, a mikorra tette Montelius a neolithkorból a bronzkorba való átmenet idejét, le kell vagy félezer évvel számítani. Ezek Mahler tudományos kutatásának főbb eredményei s ezek alapján teljes komolysággal ajánlhatjuk a tek. Akadémia II. osztályába levelező tagnak.

Nagy Géza, l. t.

Dr. Réthy László, l. t.

XI.

SÖRÖS PONGRÁCZ pannonhalmi főapátsági levéltárnokot és főiskolai tanárt a Magy. Tud. Akadémia II. osztályának történet-tudományi alosztályába *levelező* tagul ajánlom. Sörös Pongrácz a fiatalabb történetíró nemzedéknek egyik legszorgalmasabb és sikeres munkájú tagja. Nagy számú dolgozata közül, melyeket alább részletesen felsorolok, különösen kiemelkedik *„A bakonybéli apátság története”* két-kötetben és *„A pannonhalmi főapátság története”*-nek második és harmadik kötete, mely utóbbiaknak legnagyobb részét ő írta. E hatalmas kötetek eredeti források alapján készültek. Sörös a hivatásos szakember tudományos módszerét alkalmazza műveiben, melyekkel történetirodalmunkat valósággal gazdagította. Munkálkodása a hazai történelemnek mind-egyik korszakára kiterjed; de különös előszeretettel a XVI. és XVII. század megvilágosításán fáradozott, a mit *Forgách Ferencz, Verancsics Antal, Forgách Ferencz* esztergomi bibornok-érsék, *Oláh Miklós, Zermegh János* és *Brodarics István* életét és működését felölelő szép tanulmányai igazolnak. Sörös tudományos érdemeit Akadémiánk II. osztálya már 1907-ben elismerte, midőn itt a szükséges kétharmad szavazat többséget megkapván, őt az összes ülésnek megválasztásra ajánlotta. Mivel azonban Sörös ekkor az összes ülésen néhány szavazattal kisebbségben maradt, most, két év multával ajánlatomat megújítom s őt a tek. Akadémia bizalmába melegen ajánlom, hiszen erre régibb és szakadatlanul folyó újabb irodalmi működésével egészen részologált és biztosítékot nyújt, hogy benne Akadémiánk szakavatott, megbízható és tevékeny tagot nyerne. Irodalmi munkássága: *Önálló munkák*: 1. *Forgách Ferencz* élete. Budapest, Athenaeum. 1896. 8-r. 57 l. — 2. *Verancsics Antal* élete. Esztergom, Buzarovits. 1898. 8-r. 4+110+2 l. — 3. Ghimesi *Forgách Simon* báró. Budapest, Athenaeum. 1899. 8-r. 50 l. — 4. „Nullius” terület volt-e a bakonybéli apátság? Esztergom, Buzarovits, 1900. 8-r. 18 l. — 5. *Forgách Ferencz* nagy-

- szombati zsinata és előzményei. Budapest, Stephaneum. 1900. 8-r, 33 l. — 6. Forgách Ferencz esztergomi bíboros. Budapest, Athenaeum. 1901. IV+157 l. — 7. A kath. klérus törekvései az 1843—44-i országgyűlés egyházi ügyeinek tárgyalása alatt. Budapest, Stephaneum. 1901. 8-r. 2+26 l. — 8. A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. II. k.: A pápák és zsinatok reformáló törekvései 1243—1404. Szerkesztette és részben írta —. Budapest, Stephaneum. 1903. 4-r. 656 l. — 9. Guzmics Izidor apáti naplója. Budapest, Athenaeum. 1903. 8-r. 48 l. — 10. A ph. Sz.-Benedek-R. tört. VIII. k.: A bakonybéli apátság története. I. k. Az önállóság kora. Budapest, Stephaneum. 1903. 4-r. 636 l. — 11. A ph. Sz.-Benedek-R. tört. IX. k.: A bakonybéli apátság története II. k. A Panonnalmától való függés kora 1548-tól napjainkig. Budapest, Stephaneum. 1904. 4-r. 4+650 l. — 12. Komárommegyei beneczés apátságok. Komárom, Spitzer. 1905. 8-r. 27 l. — 13. A pécsváradi beneczés apátság. Budapest, Stephaneum. 1905. 8-r. 38 l. — 14. A ph. Sz.-Benedek-R. tört. III. k.: A pannonhalmi főapátság története: Az uralkodók reformáló törekvései. A pannonhalmi apátságnak főapátsággá szervezése 1404—1535. Szerkesztették és részben írták — és Rezner Tibold. Budapest, Stephaneum. 1905. 4-r. 843+3 l. — 15. Zermegh János és munkája. Budapest, Athenaeum. 1907. 8-r. 41+1 l. — 16. Jerosimi Brodaries István. Budapest, Stephaneum. 1907. 8-r. 148 l. — 17. Munkában és az év folyamán sajtó alá kerül: A ph. Sz.-Benedek-R. tört. XI. k.: A tihanyi apátság története 1701-től napjainkig, mintegy 7—800 nyomt. l. — 18. Készen levő s ugyanezen vállalat XII. k.-ben megjelenő munka: Az elenyészett beneczés apátságok története, körülb. 500 l. — *Értekezések, kisebb cikkek*: 1. Valami a szerelmi törvényszékekről. Vasmegeyi Lapok 1892. — 2. Cikkek a Pallas-Lexikon VII—VIII. k.-ben 1893—1894. — 3. Adorján erdélyi püspök és a szebeni prépostág. Magyar Sion 1896. 354—359. l. — 4. Adatok Verancsics Antal primás családi viszonyaihoz. U. o. 1897. 18—31. l. — 5. Verancsics és Forgách Simon. U. o. 408—416. l. — 6. Verancsics és a reformáció. Katholikus Szemle 1897. 545—562. l. — 7. Illicini Péter életéhez. Századok 1897. 804—809. l. — 8. A kocsikérdéshez. Magyar Nyelvőr 1898. 549—551 l. — 9. Livius és Tacitus. Egyetemes Philologiai Közlöny 1899. 1—21. l. — 10. Forgách Ferencz és Tacitus. U. o. 324—329. l. — 11. Zermegh János történetirő életéhez. Történelmi Tár 1899. 474—482. l. — 12. Bakonybél alapítása, első évei. Kath. Szemle 1899. 669—677. l. — 13. Forgách Ferencz házassági terve. Turul 1899. 144—146. l. — 14. A hódoltsági terület adózásáról. Századok 1899. 213—218. l. — 15. Illicini Péter életéhez. M.-Könyvszemle 1899. 346—351. l. — 16. Komáromi vámpör a XIV. században. Magyar Gazdaságtört. Szemle 1899. 478—483. l. — 17. Mikor lett Pálóczi Mátyus nádor? Századok 1900. 74—75. l. és 243—244. l. — 18. Episod a nagy napokból. U. o. 357—361. l. — 19. A komáromi rév és vám 1373-tól 1490-ig. Magy. Gazdaságtört. Szemle 1900.

- 138—141. l. — 20. Urtem, Urtou, palus, moesártó. Századok 1900. 462—463. l. — 21. Tetzl János és a középkori butesúhírdetés. Kath. Szemle 1900. 706—713. l. — 22. A Magy. Tud. Akadémia történetéhez. Egyet. Phil. Közlöny 1900. 901—906. l. — 23. VI. Pius Bécsben. Századok 1900. 946—948. l. — 24. A báti vámról. Magy. Gazdagtört. Szemle 1901. 178—181. l. — 25. De Benziis de Gualdo András. Magy. Sion 1901. 561—572. l. — 26. Az inquisitióról. Dunántúli Hirlap 1901. 96—99. sz. — 27. A pannonhalmi főpát komáromi püspöksége. Kath. Szemle 1902. 181—183. l. — 28. A pápai adófizetés Magyarországon különös tekintettel a benezés apátságokra. Magy. Sion 1902. 184—208. l. — 29. Nagy Lajos király ispotálya Almáson. Komáromi Ujság 1902 márcz. 30. — 30. Collatio codicis olim Frisingensis nunc Monacensis cum editione episc. e com. de Batthyán: S. Gerardi Scripta et Acta. A ph. Sz.-Benedek-R. tört. I. 579—586. l. — 31. Egy magyar gazdaságtaniró a XIX. század elején: Kovács Márkus benezés. Magy. Gazdaságtört. Szemle 1902. 254—263. l. — 32. Egy falu a török időkben. U. o. 289—299. l. — 33. Makrai Benedek. Századok 1902. 952—953. l. — 34. Ötven év Oláh Miklós életéből. Kath. Szemle 1903. 327—343., 416—432. l. — 35. A bakonybéli apátság komáromi rév- és vámjövendelme. Komáromi Ujság 16—19. sz. — 36. Adat Karai László életéhez. Századok 1903. 473—474. l. — 37. A Dienesdyek armálisa. Turul 1903. 92. l. — 38. Lévai Cseh Péter. Századok 1903. 824—837. l. — 39. Komáromi dolgok 1848—1849-ből. Komáromi Ujság 1904. 13. sz. — 40. Sárkány Miklós dr. U. o. 20. sz. — 41. Makrai Benedekről. Századok 1905. 69. l. — 42. Egy fejezet Oláh Miklós életéből. Kath. Szemle 1905. 113—133. l. — 43. Jakab káplán. Komáromi Ujság 1905 márcz. 30. — 44. Két ismeretlen nemzetség: Hetény és Kajár. Turul 1905. 30. l. — 45. Athinai Deák Simon. Századok 1905. 497—517. l. — 46. Meghívó Forgách Ferenc temetésére. U. o. 779—781. l. — 47. Száz év egy komáromi ház történetéből. Komáromi Ujság 1906 febr. 15. — 48. Telegdi János. Századok 1906. 342—346. l. — 49. Tejfalui Niczkilaky Balázs hagyatéka. Magy. Gazdaságtört. Szemle 1906. 128—132. l. — 50. A komáromi dominikánus kolostor történetéből. Komáromi Ujság 1906 decz. 6. — 51. A Válti Rákosok. Turul 1906. 174—179. l. — 52. A bátai apátság Krisztus-vére ereklyéje. Religio 1907. 38—40. l. — 53. Az 1306-i papiros oklevél. Századok 1907. 81—82. l. — 54. A középkori magyar magánkegyúri jog. Kath. Szemle 1907. 163—175. l. — 55. Könyi János életéhez. Egy. Phil. Közlöny 1907. 166—170. l. — 56. Nagy Lajos királyunk máriacelli építkezési. Religio 1907. 136—138. l. — 57. Középkori egyházak Tatán. Komáromi Ujság 1907. jún. 6. — 58. Kajári Biby Simon armálisa 1522-ből. Turul 1907. 85—87. l. — 59. Hogy lett nemes Csukát Péter. Alkotmány 1907 okt. 6. — 60. A Szentháromság rabváltó szerzeteseinek komáromi rendháza. Komáromi Ujság 1907 decz. 26. — 61. Az 1751-i országgyűlés helyi vonatkozásai. A Komárom vm. és városi Múzeum-egyesület. 1907.

évi ért. 34—41. l. — 62. Fuxhoffer Demjén János élete és művei. A ph. Sz.-Benedek-R. tört. V. k. 506—529. l. — 63. Egy és más Kulcsár Istvánról. Komáromi Ujság 1908 jan. 9. — 64. Czimzetes apátságok és prépostságok. Religio 1908. 179—180. l. — 65. Az udvardi zsinat. Komáromi Ujság 1908. márcz. 16. — 66. Kálmáncsehi Domonkos. Religio 1908. 227—231., 246—248., 261—262., 276—279., 293—295. l. — 67. A Tuross-familiáról. Turul 1908. 27—30. l. — 68. Meszleny Benedek, Századok 1908. 401—415., 540—556. l. — 69. A szent jobb és Pannonhalma. Dunántúli Hirlap 1908. aug. 20. — 70. A tatai Szent János-templom középkori történetéből. Komáromi Ujság 1908. nov. 16. — 71. A Himelreich s ezzel rokon családok czimeres levele. Turul 1908. 180—184. l.

Dr. Békefi Remig, r. t.

SÖRÖS PONGRÁCZ pannonhalmi főiskolai tanárt és rendi levéltárost a M. Tud. Akadémia II. osztályába *levelező* tagul ajánlom. Békefi Remig t. tagtársam fentebbi részletezése után bizonyára felmentve érezhetem magam attól, hogy Sörös Pongrácz irodalmi munkáinak hosszú sorozatát újból egyenként bemutassam. Csak általánoságban vagyok bátor tehát a tekintetes Akadémia nagybecsű figyelmét felhívni Sörös maradandó értékű irodalmi tevékenységére. Sörös Pongrácz egyike azoknak az íróinknak, a kiknek a lelkét egészen betölti a tudomány szeretete. A kik tehát nem pusztá kedvtelésből, vagy bizonyos külső sikerek, előnyök hajhászásából, hanem hivatásból, lelkük legbensőbb hajlandóságából szegődtek az irodalom szolgálatába. S a kik éppen ebből kifolyólag akarják is, képesek is ennek szentelni minden idejüket, képességüket, tudásukat. Mint egykor a középkori monostorok hangyaszorgalmú lakói, Sörös Pongrácz is a szétszórt történelmi anyag összegyűjtésének, az oklevelek, kodexek, annalesek rendezésének, kiadásának, tanulmányozásának él Pannonhalmán, abba helyezvén legfőbb ambícióját, hogy nagyérdemű rendje hazai történelmének azt a tekintélyes és nagyfontosságú részét, a melynek feldolgozására vállalkozott, minél nagyobb gondnal, minél tökéletesebben írhasssa meg. Kérem a tekintetes Akadémiát, érdeemesítse ezt az alapos készülségű, fáradhatatlan szorgalmú, termékeny írónkat, a ki két évvel ez előtt az osztályban már elnyerte a szavazatok szükséges többségét, kitüntető figyelmére és megválasztván őt a II. osztály levelező tagjává, nyújtsa neki azt az elismerést, jutalmat, a mi még az eddiginél is nagyobb tevékenységre fogja őt buzdítani.

Kollányi Ferencz l. t.

XII.

Dr. VERESS ENDRÉT, az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárosát a II. o. B) alosztályába, fentartva tavalyi ajánlásomat, *levelező*

tagul újra ajánlom. Tavaly a betürend szerint az ő ajánlása feletti szavazásra nem került a sor és így a tekintetes Akadémiának nem is volt alkalmá az ő elfogadása ügyében nyilatkozni. De most újra annyi hely van üresedésben, hogy a tekintetes Akadémia az ő érdemeit is méltányolhatja. Veress Endre mellett, értekezéseit nem is számítva, önálló műveinek itt közölt sorozata ékesen szól. Mindenütt új meg új felfedezésekkel jártak kutatásai. A kit a M. T. Akadémia történelmi bizottsága s M. Tört. Életrajzok szerkesztősége annyi fontos megbízásban részesített, a ki a magyar nemzet dicsőségéért külföldön is annyit dolgozott, méltán megérdemli, hogy a M. T. Akadémia tagjai közé való felvétellel kitüntesse és őt további munkásságra serkentse. Veress Endre *önálló munkái*: 1. Lengyelországi adalékok hazánk s főleg Erdély XVI—XVIII. századi történetéhez. Budapest, 1896. 48 l. Egy képmelléklettel. (Értekezések a történelmi tudományok köréből XVI. k. 9. sz.) — 2. Nádasdy Ferencz oratiója az ország négy rendjéhez. (1668.) Budapest, 1896. 15 l. — 3. Báthory Zsigmond és Bethlen Gábor viszonya az oppelnratibori hercegségekhez. Kolozsvár, 1897. 38 l. — 4. Déva és környéke Castaldo idejében. Kolozsvár, 1898. 50 l. — 5. Geszthy Ferencz várkapitány. (Déva XVI. századi iskolájának alapítója.) Déva, 1898. 24 l. — 6. Erdély fejedelmi interregnuma. (Izabella királyné diplomatiái működése.) 1551—56. Budapest, 1899. 128 l. (Értekezések a történelmi tudományok köréből XVIII. k. 2. sz.) — 7. Izabella királyné. (Magyar történeti életrajzok.) Budapest, 1901. XII. és 516 l. Számos képpel és melléklettel. — 8. Isabella regina d'Ungheria. Roma, 1903. 18 l. — 9. Hunyadvármegye János király és Izabella királyné korában. (1511—1559.) Déva, 1904. 25 l. — 10. Báthory András biboros püspök könyvtára. Budapest, 1905. (Öt hasonmással.) 28 l. — 11. Zalánkeményi Kakas István. (Magyar történeti életrajzok.) Budapest, 1905. 168 l. Képekkel és térképpel. — 12. Déva vára és uradalma I. Rákóczi György fejedelem idejében. (1630—1648.) Déva, 1906. 44 l. — 13. A bolognai Marsigli-iratok magyar vonatkozásai. (Marsigli egykorú arczképével.) Budapest, 1906. 44 l. — 14. A kolozsvári Báthory-egyetem története lerombolásáig, 1603-ig. Oklevéltárral. Kolozsvár, 1906. 84 l. — 15. Carrillo Alfonz jezsuita-ata levelezése és iratai. (A magyar történelmi emlékek I. osztálya: Okmánytárak XXXII. kötete.) Budapest, 1906. LII. és 740 l. — 16. Gróf Marsigli Alajos Ferdinánd jelentései és térképei Budavára 1684—1686-iki ostromairól, visszafoglalásáról és helyrajzáról. Budapest, 1907. 4-rétű. 70 l. Képekkel és térképekkel. — 17. A miriszlói esata. (1600 szeptember 18.) Kolozsvár, 1907. 15 l. — 18. A nagyenyedi collegium jegyzői és a Nemes Oskolai Tanács 1796—1798-iki jegyzőkönyve. Kolozsvár, 1908. 34 l. — 19. Erdélyországi pápai követek jelentései VIII. Kelemen idejéből. (1592—1600.) A Monumenta Vaticana II. sorozata 3. kötete. Bevezetéssel ellátta Fraknoi Vilmos. Budapest, 1909. Nagy 4-rétű. XX. és

487 l. — 20. Basta György hadvezér levelezése és iratai. (1597—1607.) I. kötet: 1597—1601. (A magyar történelmi emlék I. osztálya: Okmánytárak XXXIV. kötete.) Budapest, 1909. II. VIII. és 648 l. a) Basta György hadvezér levelezése és iratai II—III. kötete és b) A Sennyey-fiúk külföldi iskoláztatása (1603—1679.) sajtó alatt vannak. Ez utóbbit felolvasta az Akadémia II. osztálya 1909 januárius 11-iki ülésén. Kivonata az *Akadémiai Értesítő* 1909. évfolyama februáriusi füzetében.

Karácsonyi János, r. tag.

A II. OSZTÁLYBA

KÜLSŐ TAGNAK:

XIII.

CHUQUET ARTUR urat, a Collège de France tanárát, az Institut, valamint a berlini s müncheni akadémiaák tagját, a napoleoni korszak hírneves történészét, ki mint a *Revue Critique* főszerkesztője nekünk Akadémiánk kiadványainak ismertetésével hosszú évek óta fontos szolgálatokat tesz, *kültagul* ajánlom. Műveinek jegyzékét mellékelve van szerencsém bemutatni.

Óváry Lipót, l. tag.

Chuquet Arthur, Officier de la légion d'honneur, a Collège de France tanára, az Institut tagja. Né à Roerui le 28 février 1853. — 1870. élève de l'École Normale supérieure. — 1876, professeur agrégé. au lycée Saint-Louis. — 1886, maître de conférences à l'École Normale supérieure. — 1887, docteur les lettres. — 1893, professeur au Collège de France. — 1900, *membre de l'Académie des sciences morales et politiques*. — 1901, professeur à l'École supérieure de guerre. — Membre correspondant des Académies de Berlin et de Munich. — *Ouvrages*: 1. *Le général Chanzy*, in-8°, 439 pages. Paris, Plon, 1883. — 2. *Les guerres de la Révolution: I. La première invasion prussienne*, in-8°. 303 pages, Paris, Plon, 1886. — II. *Valmy*, in-8°, 264 pages. Paris, Plon, 1886. — III. *La retraite de Brunswick*, in-8°, 265 pages. Paris, Plon, 1887. — IV. *Jemmapes et la conquête de la Belgique*, in-8°, 255 pages, Paris, Plon, 1890. — V. *La trahison de Dumouriez*, in-8°, 237 pages. Paris, Plon, 1891. — VI. *L'expédition de Custine*, in-8°, 269 pages, Paris, Plon, 1892. — VII. *Mayence*, in-8°, 312 pages, Paris, Plon, 1892. — VIII. *Wissembourg*, in-8°, 231 pages. Paris, Plon, 1893. — IX. *Hoche et la lutte pour l'Alsace*, in-8°, 248 pages. Paris, Plon, 1893. — X. *Valenciennes*, in-8°, 358 pages. Paris Plon, 1894. — XI. *Hondschoote*, in-8°, 347 pages. Paris, Plon, 1896. —

3. *La guerre de 1870—1871*, in-8°, 310 pages. Paris, Plon, 1895. Traduction en langue allemande (1896). — Édition scolaire à l'usage des gymnases allemands (1906). — 4. *Paris en 1790 (Voyage de Halem)*, traduction, introduction et notes, in-8°, 402 pages. Paris, Plon, 1896. — 5. *La jeunesse de Napoléon* : I. *Brienne*, in-8°, 494 pages. Paris, Colin, 1897. — II. *La Révolution*, in-8°, 388 pages. Paris, Colin, 1898. — III. *Toulon*, in-8°, 332 pages, Paris, Colin, 1899. — 6. *L'École de Mars (1794)*, in-8°, 363 pages. Paris, Plon, 1899. — 7. *L'Alsace en 1814*, in-8°, 479 pages. Paris, Plon, 1900. — 8. *Jean-Jacques Rousseau* (collection des grands écrivains français), in-8°, 201 pages, Paris, Hachette, 1893. — 9. *Stendhal-Beyle*, in-8°, 548 pages, Paris, Plon, 1902. — 10. *Études de littérature allemande*. Première série : *Goetz de Berlichingen, Hermann et Dorothee, Le camp de Wallenstein* in-8°, 321 pages. 1900. — 11. *Études de littérature allemande*. Deuxième série : *Ewald de Kleist, Goethe en Champagne, La jeunesse de Schiller. Les Brigands*, in-8°, 231 pages. Paris, Plon, 1902. — 12. *Études d'histoire*. Première série : *Bayard à Mézières, La soeur de Goethe, L'affaire Abbattucci, Le révolutionnaire Georges Forster*, in-8°, 288 pages. Fontemoing, 1903. — 13. *Études d'histoire*. Deuxième série : *Le commandant Poincaré, Adam Lux, Klopstock et la Révolution française, Bertèche dit La Bretèche*, in-8°, 254 pages. Paris, Fontemoing, 1903. — 14. *Dugommier (1738—1794)*, in-8°, 466 pages. Paris, Fontemoing, 1904. — 15. *La Légion germanique (1792—1793)*, in-8°, 386 pages. Paris, Chapelot, 1905. — 16. *Un prince jacobin, Charles de Hesse ou Le général Marat*, in-8°, 423 pages. Paris, Fontemoing, 1906. — 17. *Journal de voyage du général Desaix. Suisse et Italie*, avec introduction et notes, in-8°, XCI et 305 pages. Paris, Plon, 1907. — 18. *Souvenirs du baron de Frénilly*, avec introduction et notes, in-8°, XIX. et 558 pages. Paris, Plon, 1908. — 19. *Episodes et Portraits*. in-8°, 441 pages. Paris, Champion, 1908. — *Travaux Académiques* : 1. *Rapport sur le concours pour le prix Berger à décerner en 1901*, t. 156, p. 355—362 (1901). — 2. *Notice sur la vie et les travaux de M. Jules Zeller*, t. 157, p. 214—231 (1902). — 3. *Rapport sur le concours pour le prix Audiffred (ouvrages) à décerner en 1902*. — 4. *Rapport sur le concours pour le prix du Budget à décerner en 1902. (Histoire d'un département de 1800 à 1810)*, t. 158, p. 408—418 (1902). — 5. *Rapport sur le concours pour le prix Audiffred (ouvrages) à décerner en 1903*, t. 160, p. 545—550 (1903). — 6. *Rapport sur le concours pour le prix Bordin à décerner en 1903 (Étude sur un général de la Révolution et de l'Empire)*, t. 160, p. 569—582 (1903). — 7. *Rapport sur le concours pour le prix Audiffred (ouvrages) à décerner en 1904*, t. 162, p. 108—112 (1902). — 8. *Rapport sur le concours pour le prix Audiffred (ouvrages) à décerner en 1905*, t. 164, p. 288—296 (1905). — 9. *Rapport sur le concours pour le prix J.-J. Berger à décerner en 1906*, t. 166. — *Collaborations*

diverses : *Athenaeum belge.* — *Rassegna settimanale.* — *Magazin für die Literatur des Auslandes.* — *Tribune de Berlin* — *Revue historique ardennaise.* — *Revue bleue.* — *Revue de Paris.* — *Revue critique* depuis 1876. (Directeur). — *Histoire générale du IVe siècle à nos jours*, publiée par Lavisse et Rambaud, t. XI, chap. XXI, p. 774—845. — *La guerre de 1870—1871.* Paris, Colin, 1899. — *Histoire de la langue et de la littérature française.* publiée par Petit de Julleville, t. VI, chap. XXIII, p. 679—738. — *La littérature sous la Révolution.* Paris, Colin, 1898. — *L'armée à travers les âges.* 2e série : Chefs d'armées, p. 155—179, *Hoche.* Paris, Chapelot, 1900. — 3e série : Les Mémoires, p. 223—251, *Les Mémoires militaires de la Révolution.* Paris, Chapelot, 1902.

A III. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK :

XIV.

Dr. KÖVESLIGETHY RADÓ levelező tagot a budapesti kir. m. tudományegyetemen a kosmographia ny. r. tanárát a III. osztály A) alosztályába *rendes* tagul ajánljuk Kövesligethy Radót az Akadémia 1895-ben választotta meg levelező tagjává, azóta is folyton buzgó művelője maradt a tudománynak, a miről meggyőző bizonyítékot szolgáltat irodalmi és egyéb munkálatainak az Akadémia Almanachjaiban foglalt terjedelmes kimutatása. Kövesligethy széleskörű tudományos munkálkodása nemcsak hazánkban, hanem külföldön is méltó elismerésben részesült, különösen a seismologia terén kifejtett működése, a melynek méltánylásául a nemzetközi seismologiai szövetség őt állandó bizottságának főtítkárává választotta. Tiszteletteljes véleményünk, hogy dr. Kövesligethy Radó mindenesetre rászolgált arra, hogy az Akadémia is méltányolja fáradhatatlan munkásságát és őt *rendes* tagjává megválaszolja.

Br. Eötvös Loránd, r. t.

Fröhlich Izidor, r. t.

Bodola Lajos, l. t.

LEVELEZŐ TAGNAK :

XV.

Dr. GÁSPÁR JÁNOS tanárt, kir. fővegyészt, a m. kir. központi szőlészeti kísérleti állomás és ampelologiai intézet kémiai osztályának vezetőjét *levelező* tagnak ajánljuk. Gáspár János a kémianak immár két évtized óta — tudásra és lelkiismeretes gondra — kiváló munkása. Tevékenységének irányára nagy hatással voltak mesterei; itthon Fabinyi, Wartha, Münchenben Soxhlet, Wollny, Zürichben Lunge, Schulze, Párisban a Pasteur-intézet vezetői. Neki köszönhetjük annak

tudományos alapon való megállapítását, hogy a magyar búza összetétele általában nem változott; nem különösen azokon a helyeken, a hol a termelő öntudatosan foglalkozik a búza termesztésével. Alig van chemikus, a ki egyik-másik gazdasági növénysszervezet chemiai viszonyainak kutatásával azok bonyodalmaiba úgy bevilágított volna, mint Gáspár. Az ő nevéhez fűződik a búza-sikér chemiai összetételének szigorú megállapítása. Tudományos búvárlatainak, vizsgálatainak eredményeit, tanulságait népszerű előadásban közli a gazdákkal; megtanítja őket, hogy a természet ajándékát tudással és munkával hogyan lehet még értékesebbé tenni. A következő összeállítás fogalmat ad tudományos munkásságának irányáról, mértékéről: Tanulmány a tömjénről (Gummi olibanum). Az olíben 12 új származékának előállítása. Kolozsvár, 1886. — A gázok elnyelése üveg által. Kolozsvár, 1886. — Az asaron szerkezete és új oxydatio-terméke. (Fabinyi R. társaságában). Vegytani Lapok. 1888. Kolozsvár. — Bir-e befolyással az ivóvíz az állati-húgykövek képződésére. 8 állati-húgykő elemzésével. Term. Tud. Értesítő. 1893. Kolozsvár. — Temesvár ivóvizű és talajlevegőjének elemzése. Temesvár, 1891. — A chemia szerepe az ipar és kereskedelemben. Temesvár, 1891. — Temesvár mély kútvizének elemzése. Temesvár, 1894. — A temesvári domtéri ártézi kútvíz chemiai elemzése. Temesvár, 1895. — Temesmegyei talajok elemzése. Temesvár, 1896. — A tápszerek vizsgálata. Temesvár, 1895. — A magyar búza chemiai összetétele (Hankó Vilmos társaságában). A m. tud. akadémiától Lévy-díjjal jutalmazott pályamunka. Budapest, 1897. — Adatok a búza-sikér chemiai összetételéhez. Mathem. és Természett. Értesítő. 1899. — Amerikai szőlővesszők elemzése. Az ampelologiai intézet közleményei. 1903. (Magyar és francia nyelven.) — Védekező anyagok vizsgálatai. Phylloxera, Peronospora, Oidium ellen való védekezőszerek. Réztartalmú kőzetek szőlőgazdasági czélokra való feldolgozása. Borderítőanyagok vizsgálata. — Borjavító (Bonoral) vizsgálata. Aluminiumdugók elemzése és alkalmazásuknak kipróbálása. Baranyavármegyei borok elemzése (73 fehér és vörös bor elemzése. A m. kir. központi szőlészeti kísérleti állomás és ampelologiai intézet 1906. évi Évkönyvében. — Az Ott-féle önműködő permetezőgép kipróbálása. Kusch & Comp. (Paris) önműködő permetezőgép vizsgálata. Szénkénevizsgálat. Új eljárás szőlőkarók tartóssá tételére. Állati hullalisztt, mint szőlőtrágya. U. o. 1908. — A felsorolt, nagyrészen laboratoriumi munkálatok tanúságot tesznek búvárló erejéről és arról, hogy Gáspár János a tudományt hivatással és komolyan szolgálja. Levelező taggá való megválasztása méltó elismerése volna különösen a gazdasági chemia terén kifejtett nagyon értékes és ki nem fáradó tevékenységének.

Dr. Fabinyi Rudolf, l. t.

Dr. Hankó Vilmos, l. t.

Dr. Kosutány Tamás, l. t.

XVI.

LOCZKA JÓZSEF urat a III. osztály A) alosztályába *levelező* tagul ajánlom. Loczka József született 1855 márczius 14. Német-prónán. Gymnasiumi tanulmányait Léván, Besztercebányán és Nyitrán végezte, utóbbi helyen 1875-ben az érettségi vizsgálatot letette. Ugyanazon év őszén került Budapestre, a hol a tud. egyetemen mint bölcsészhallgató eleinte matematikai és physikai disciplinákat hallgatott, a következő években a physikán kívül Than nagymester vezetése mellett főleg a vegytani szakmákat művelte; 1882. évben szerezte meg a középiskolai tanári oklevelet. Ugyanazon évben a Nemzeti Múzeumhoz az újonnan rendszeresített vegyészeti labororium vezetőjének és főnökének neveztetett ki. Hogy az analitikai chemiában jobban kiképezhesse magát és különösen a Bunsen-féle elemzési eljárásokat behatóbban tanulhassa, elment Bécsbe, a hol a heidelbergi tanár híres tanítványa, Ludwig egyetemi tanár labororiumában egy fél éven át szorgalmasan dolgozott. A Nemzeti Múzeumban 1893-ban örré és 1902-ben ugyanott igazgató-örré neveztetett ki; 1903-ban a kormány és dr. Semsey Andor támogatásával beutazta a külföldi, különösen német chemiai laboratoriumokat, hogy az azokban divatos analitikai módszereket részletesen tanulmányozza. Loczka József 17 év óta mint analitikai vegyész sikeresen működik, a mennyiben főleg hazánk híres ásványkincseit és régiségi leleteit elismert pontossággal chemiailag megvizsgálja. Ezenkívül még más feladatot is tűzött ki magának, t. i. hogy a jelenlegi chemiai-elemzési módszereket értékükre és pontosságukra megvizsgálja ezen hosszadalmas és fáradságos munkát igénylő kutatásai igen fontos eredményre vezettek. Loczka nevét mint komoly szakférfiút és exact és pontos analitikust a külföldi szakkörökben is nagy elismeréssel említik és határozottan azt lehet mondani, hogy sikeres működése által a tudományban nemcsak újat teremtett, hanem téves régi adatokat korrigált is. Sok évi működésének köszönhető, hogy a tudomány sok új és becses adattal gazdagodott — hisz a publikált chem. elemzéseinek száma 91-re megy — és ő megérdemelné, hogy az Akadémia a lev. tagjai közé felvenné, mely kitüntetés bizonyára nem csekély mértékben buzdítólag hatna további tudományos működésére.

Dr. Wartha Vincze, r. t.

LOCZKA JÓZSEF *eredeti dolgozatai.* 1. Egy földpát mennyiségi elemzése. A földpát a medelsi völgyből, Sveiczből való. Értekezések a Természettud. Köréből X. kötet 1881. 22. l. — 2. A bottinói meneghinitről. Ezen ásvány elemzése. Földtani Közöny XIII. köt. 1883. 303. l. — 3. Egy sphalerit mennyiségi elemzése. Az ásvány Rodnáról való. Vegytani Lapok I. köt. 1882—1883. 65. l. — 4. Ásvány-chemiai vizsgálatok. Természettud. Füzetek VIII. köt. 1884. 82. l. Wollastonit Rézbányáról. Smithsonit Pelsőcz-Ardóról. Németül ugyanott 124. lap. — 5. Magyar arsenpyritek vegyi elemzése. Természettud.

Füzetek IX. k. 1885. 285. l. — Arsenopyrit Felsőbányáról. Arsenopyrit Zalathnáról. Arsenopyrit Rodnáról. Arsenopyrit a Bindtről. Arsenopyrit Csiklováról. Németül ugyanott 323. l. — 6. Ásványelemzési közlemények. Értekezések a Természettud. Köréből XV. köt 1885. — Arany Vöröspatakról. Gránát Csiklováról. Zygadit Andreasbergről. Löllingit Andreasbergről. Augit Dognacsikáról. — 7. Ásványelemzési közlemények. Földtani Közlöny XVIII. köt. 457. l. 1888. Arsenopyrit Avaláról, Szerbiából. Az arsenopyrit összetételének kipuhatólására vonatkozó néhány kísérlet. Németül ugyanott 495. l. és Zeitschrift für Krystallographie XV. 1889. — 8. Ásványelemzések. Math. és Természettud. Közlemények XXIV. köt. 341. l. 1891. Antimonit Felsőbányáról. Antimonit Magurkáról. Tetrydymit Zsupkáról. Hessit Botesről. Tellur Facebayáról régi előfordulás. Tellur Facebayáról új előfordulás. Haematit a Hargittáról. Tetrydymit Rézbányáról. Fauserit Hodrusbányáról. Köső Tordáról. Köső Vizaknáról. Németül Math. u. Naturw. Mittheilungen aus Ungarn VIII. Band 1890. Seite 99. — 9. Hazai bronzkori tárgyak vegyelemzése. Matematikai és Természettudományi Értesítő VII. 275. lap. Németül Math. und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn. VIII. Band S. 178. — 10. Ásványelemzések. Földtani közlöny XXI. 353. l. Köső Deésaknáról. Zircon Ausztráliából. Egy Rákosról való közönséges opál belső fehér válmánya. Németül ugyanott 375. l. — 11. Az andorit. Egy új magyar ezüst ércz. Ezen ásvány elemzése Math. és Természettud. Értesítő XI. köt. 119. l. — 12. A thallium viselkedése savanyú oldatokban hidrogensulfiddal szemben arsen, antimon és ón jelenlétében. Magyar Chemiai Folyóirat III. köt. 14. l. 1897. — 13. Eine kleine Spritzflasche. Zeitschrift für analytische chemie. 37. Jahrg. S. 28. 1898. — 14. Adatok a pyrit constitutiójának ismeretéhez. Földtani Közlöny XXII. köt. 353. l. Németül ugyanott 389. l. — 15. III. Béla király halotti ékszereinek minőségi vegyi vizsgálata. III. Béla király emlékezete. Szerkesztette Forster Gyula. Budapest, 1900. 208. l. — 16. Jadeitkövek Birmából. Gróf Széchényi Béla keletázsiai útjának tudományos eredménye. III. Jadeit-Széchényiit. — 17. Egy bronzrégiség chemiai elemzése. A főváros aquamaniléje. Magyar Chemiai Folyóirat VI. köt. 1900. 165. l. — 18. Két magnesit chemiai elemzése. A két ásvány Jolsváról, Gömörmegyéből való. Magyar Chemiai Folyóirat VII. köt. 1901. 97. l. Szürke magnesit, Fehér magnesit. Németül Zeitschrift für Krystallographie etc. 35 Band. 1901. Seite 282. — 19. A Boteshegyről való tetraedit chemiai elemzése. Magyar Chemiai Folyóirat VII. kötet 1901. 7. lap. Németül Zeitschrift für Krystallographie etc. XXXIV. Band Seite 84. 1901. — 20. A braundorfi berthieritről. Magyar Chemiai Folyóirat VIII. kötet 1902. 131. lap. Németül Zeitschrift für Krystallographie etc. XXXVII. Band S. 379. 1903. — 21. Az anapaitról. Magyar Chemiai Folyóirat VIII. köt. 1902. 177. l. Az ásvány a Scheljesni Rog nevű vasbányából való, Anapa közelében a Fekete-tenger mellett. Németül Zeitschrift für Krystallo-

graphie etc. XXXVII. Band S. 438. 1903. — 22. Az alchari lorandit és a szomolnoki claudetit chemiai elemzése. Magyar Chemiai Folyóirat X. kötet 102. lap 1904. Lorandit Alcharról Maczedóniából. Claudetit Szomolnokról. Németül Zeitschrift für Kristallographie etc. XXXIX. Band S. 520. 1904. — 23. Egy gázfejlesztőkészülék. Magyar Chemiai Folyóirat X. köt. 86. l. 1904. Németül Chemiker Zeitung XXVIII. Bd. S. 729. 1904. — 24. Budapest területén előforduló kőzetek chemiai vizsgálása. Kézirat. Ezen munkával 1905 január 28-án a Kir. Magy. Természettudományi Társulat által a Bugát-féle alapból hirdetett pályadíjat nyerte. — 25. A menyházi nagyolvasztó salakjában képződött manganspinell chemiai elemzése. Magyar Chemiai Folyóirat XIV. kötet 83. lap. 1908. Németül Zeitschrift für Kristallographie etc. XLVIII. Band Seite 571. 1907. — 26. Az ásványchemiai köréből. Magyar Chemiai Folyóirat XIII. kötet 117. lap. 1907. Németül Annales Musei Nationalis Hungarici, Vol. V. Seite 437. — 27. Egy aluminiumphosphat Vashegyről, Gömör vármegyében. Ezen ásvány elemzése. Matematikai és Természettudományi Értesítő XXVI. kötet 74. l. — 28. A félegyházi őskori aranyelet. Egy aranyrégiség vegyi elemzése. Archaeologiai Értesítő XXVII. köt. — 29. A felsőbányai plumosit chemiai elemzése. Annales Musei Nationales Hungarici, Vol. VI. Seite 583. 1908. Németül ugyanott. — 30. Elemezte a metacinnabaritot és berthieritet Felsőbányáról, a warthaitot Dognácskáról, a vashegyitet Vashegyről, Gömörmegyéből. — *Népszerű cikkei angol és német források után.* 1. Az azbesztipar. Természettudományi Közlöny XVIII. köt. 476. l. 1886. — 2. A szálas ezüst előállítása. Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz XXI. köt. 40. l. 1889. — 3. A gyémántról. Természettudományi Közlöny XXX. köt. 125. l. 1898. — 4. Az ókorban használt fémek. Természettudományi Közlöny LII. Pótfüzetében. — 5. Irodalom. A mesterséges ásványokról. Földtani Közlöny XXIX. köt. 263. l. 1899. — 6. Kovasavolvasztás. Természettudományi Közlöny XXXII. köt. 636. l. 1900. — 7. Az izzófény feltalálása. Természettudományi Közlöny XXXV. köt. 148. l. 1903. — 8. Az anyagról való mai nézetünk. Természettudományi Közlöny XXXVI. köt. 63. l. 1904. — 9. A gyémánt eredete és előfordulása. Természettudományi Közlöny XL. köt. 422. l. 1908.

XVII.

Dr. NURICSÁN JÓZSEFET, a magyaróvári gazdasági akadémia chemia tanárát *levelező* tagnak ajánljuk. — Nuricsán József nem fáradó és becses munkássággal szolgálja több mint két évtized óta a tudományt, az iskolaügyet s a magyar mezőgazdaságot. Tankönyveiben könnyű módszerrel vezeti be a tanulót a chemia alapismereteibe. Tankönyvi adataiban pontos, előadásában élénk, stílusában magyaros. „*Útmutató a chemiai kísérletezésben*” című könyve közkézen forog. A chemia tanárai középfokú iskoláinkban évek óta

ezt használják, hogy a kísérletezés methodikáját, a szükséges biztos-
ságot és ügyességet elsajátítsák. Kísérleti eszközeit szétiben hasz-
nálják, mint alkalmasakat arra, hogy a chemia alapfogalmainak közelebb
hozzák a tanuló felfogásához. Laboratoriumi dolgozatai, — melyek
egy része Magyarország természeti viszonyainak megismerését célzó
értékes vizsgálatok — fényes tanúságot tesznek alapos képzettségéről,
önálló bűvárkodó képességéről. Tudományos munkásságának terjedel-
méről a következő összeállítás ad számot: 1. 1887. *Az arsenicum
ellenmégéről*. Gyógyszerészeti Közlöny 1887. 341. és 355. lap (önálló
dolgozat). — 2. 1887. *A fluorról*. Pótfüzetek a Term.-tud. Közlönyhöz.
1887. 181. lap. (kisebb közlemény). — 3. 1888. *A germaniumról*. Pót-
füzetek a Term.-tud. Közlönyhöz 1888. 81. l. — 4. 1889. *Előadási
kísérletek*. Pótfüzetek a Term.-tud. Közlönyhöz 1889. 43. l. (önálló dolgozat).
— *Chemische Vorlesungsversuche*. Math. u. Naturwiss. Berichten. B.
VII. — 5. 1890. *A fémekről*. Pótfüzetek 1890. 49. l. (nagyobb közle-
mény). — 6. 1890. *Előadási kísérletek*. Term.-tud. Közlöny. 1890. 215.
lap. — 7. 1891. *A carbonylsulfidnak egy új képződési módja*. Math. és
Term.-tud. Értesítő IX., 2. füz. (önálló dolgozat), ugyanez németül:
Bericht. d. deut. Chem. Gesell. XXIV. 15. — 1892. 8. *A vízről való
ismeretünk története*. Pótfüzetek. 1892. 49. (nagyobb közlemény). —
9. 1892. *Előadási kísérletek*. Pótfüz. 1892. 86. (önálló dolgozat). —
10. 1892. *A szénsavról*. A magy. orvosok és természetvizsgálók XXVI.
vándorgyűlésének munkálatai. 1892. 516. (nagyobb közlemény). —
11. 1893. *A folyós szénsav gyártása Torján*. Term.-tud. Közl. 1893.
150. (nagyobb közlemény). — 12. 1893. *A tordai sósforrások chemiai
elemzése*. M. tud. akad., Term.-tud. Közl. 1893. 324. Földtani Közlöny
1893. (önálló dolgozat). — 13. 1893. *A chlor-durranógáz készítése*.
Pótfüz. 1893. 37. (önálló dolgozat). — 14. 1895. *A málnási széndioxid-
forrásokról*. Magy. Chem. Folyóirat. 1895. 178. (önálló dolgozat). —
15. 1896. *A vámosgálfalvi víz chemiai elemzése*. Magy. és németül.
Budapest 1896. (önálló dolgozat). — 16. 1896. *A rajnavideki szénsav-
forrásokról*. Term.-tud. Közl. 1898. 183. (külföldi tanulmányút ismer-
tetése). — 17. 1898 *Az acetylen-világítás*. Magy. orv. és term.-vizsg.
XXIX. vándorgyűlésének munkálatai. 287. — 18. 1898. *Chemia és
árúismeret*. Iskolai könyv a kereskedelmi iskolák számára (Fillinger
Károlylyal). Budapest, 1898. — 19. 1898. *Útmutatás a chemiai kísérle-
tezésben*. Kiadta a Term.-tud. Társulat. 1898. (16 iv), (nagyobb munka).
— 20. 1899. *Tusnádfürdő ásványvizeinek chemiai analysise*. Magy.
orv. és term.-vizsg. XXX. vándorgyűl. munkál. 622. (önálló dolgozat).
— 21. 1900. *A „Siculia“-forrásvíz chemiai analysise*. Budapest, 1900.
(önálló dolgozat). — 22. 1901. *A málnásfürdői szénsavgyár*. Term.-
tud. Közl. 1901. 387. (nagyobb közlemény a 14. számú dolgozat
alapján létesült folyós szénsavgyárról). — 23. 1902. *A városi szemét
értékesítése*. Pótfüz. LXVIII. 1902. (nagyobb dolgozat). — 24. 1902.
A mezőhegyesi gázforrás. Magy. Chem. Folyóirat 1902. 165. (önálló

dolgozat). — 25. 1903. *A trencséntepliaczi hécforrások, a polhorai sóforrás és a kassai „Lajos“-forrás kémiai analysise.* Magy. Chem. Folyóirat 1903. 177. (önálló dolgozat). — 26. 1905. *A vasküti „Erna“-forrás kémiai elemzése.* Szombathely, 1905. (önálló dolgozat). — 27. 1906. *Útmutató a kémiai kísérletezésben.* A 19. számú munka bővített II. kiadása. Kiadta a Term.-tud. Társ. 1906. — 28. 1906. *Szénvegyületek kémiaiája.* Vezérfonal felsőbb tanintézeti hallgatók számára. Győr. 1906. — 29. 1908. *A zoványi timsóforrások kémiai analysise.* (önálló dolgozat. Sajtó alatt). — 1909. *A kaliumperjodátról. A jodoform meghatározásáról* (önálló dolgozat. Sajtó alatt). — Ezekon kívül mintegy 450 kisebb-nagyobb ismeretterjesztő czikk a „Pallas Nagy Lexikonában“ többnyire Nu. névjegy alatt. — 1893-tól 1900-ig több közlemény a *Gyógyszerészeti Közlönyben.* Tárcazcikkok a Term.-tud. köréből: *Fővárosi Lapokban, Magyar Hirlapban, Egyetértésben, Ország-Világban.* Több népszerű és ismeretterjesztő előadás a Term.-tud. Társulatban, Szabad Lyceumban, Urániában stb. — Nuricsán József levelező taggá választásával az Akadémia egy zajtalanul dolgozó lelkiismeretes és nagyérdemű tudós-pálya érdemeit méltányolná.

Dr. Ilosvay Lajos, r. t.

Dr. Kosutány Tamás, l. t.

Dr. Hankó Vilmos, l. t.

A III. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

XVIII.

DÉCHY MÓRT, a kolozsvári tud. egyetem tiszt. doctorát, geographiai író a M. Tud. Akadémia III. osztályának B) alosztályába tisztelettel levelező tagnak ajánljuk. Ajánlásunkat Déchy Mórnak főleg a Kaukasusról írt és 1907-ben megjelent nagyszabású munkája alapján megismételjük. Alig akad geographiai munka, mely valamely nagy és alig ismert hegységet olyan czéltudatosan és fényesen megvilágítana, mint Déchy Kaukasusa, mely magyarul egy, német nyelven pedig két hatalmas kötetben látott napvilágot. Ez utóbbihoz még egy harmadik is csatlakozik, a mely rendszeres foglalatban kizárólag a hét Déchy-féle expedíció tudományos eredményeiről számol be. Közvetlenül hűséggel és válogatott nyelvezettel közölt leírásai, nem csekély részben pedig még a világirodalomban is feltűnést keltett eredeti illusztrációi, munkáját örök időken át a Kaukasus természethistoriájának, főleg geographiai alakulásának egyik főkütforrásává avatják. Kitiünik munkája két első kötetének minden sorából, hogy Déchy e hegységet, népét és viszonyait a tapasztalt földrajzi utazó

gyakorlott szemével vizsgálta, s hogy minden egyes megfigyelését, valamint az utazás minden jellemző mozzanatát mindig találó szavakban meg is tudta örökíteni. Nagyon figyelemreméltók azonban szerzőnek speciális glaciológiai fejtegetései is a III. kötetben, a melyekkel a tudományos világ eddigi hiányos fogalmait a Kaukasusnak csekélynek hitt eljegesedéséről, gyökeresen megváltoztatta. Megtudjuk belőle ugyanis, hogy emez, Európa és Ázsia közt emelkedő határlánc a Dzsiper hágtól a Kazbekig 1840 km²-nyi területen jégáraktól van borítva, tehát éppen olyan kiterjedésben, mint az Alpok; — de tárgyalja a kaukaszusi glecserfenomént összes többi vonatkozásaiban is. A hegylánc oro- és hidrographiájára vonatkozó ismereteit egy pompás 1 : 400000 és továbbá egy ez után felényire kisebbített vagyis 1 : 200000 méretű átnézetes térképen foglalja össze, a mely főleg a magas régióra vonatkozólag újnak tekinthető. S megemlítjük végre még, hogy Déchy, a mennyire azt a Kaukasusról szóló eddigi irodalom, valamint a saját magától és útítársaitól gyűjtött geológiai ismeretek megengedték, a hegységről általános vonásokban egy geológiai fejlődéstörténeti képet is adott. A Déchy-féle „Kaukasus“ méltán ébresztette föl a hazai tudományos körök meleg érdeklődését, de munkája talán még ennél is nagyobb elismerésben részesült a külföldi olvasóközönség részéről, a mint azt az 1908. évben egymásután megjelent kedvező, sőt hízegő ismertetések bizonyítják. Eddigélé Baldacci (Róma), M. Friedrichsen (Berlin), a londoni Geographical Journal, Eugen Oberhummer (Wien), F. Heger (Wien), Hans Wödl (Wien), P. v. Külberg (Szt-Pétervár) méltatták főleg geographiai szempontból, azonkívül a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak még róla C. Diener (Wien), A. de Lapparent (Páris) és E. Suess (Wien) nemcsak geographiai, hanem geológiai szempontból is. Ezek után mély tisztelettel újból ajánljuk a „Kaukasus“ szerzőjét a tekintetes Akadémia becses figyelmébe, annyival is inkább, mivel meggyőződésünk szerint a levelező tagsággal való kitüntetés Déchy-t további, a tudományra hasznos munkálkodásra fogná serkenteni.

Végül pedig fölemlítjük, hogy legújabbán Dr. Oestreich K. az utrechti egyetemen a geographia tanára, nagyon behatóan és elismerően méltatta egy külön terjedelmes s a Petermann-féle folyóiratban megjelent cikkben Déchy tudományos érdemeit.

Dr. Koch Antal, r. tag.

Dr. Schafarzik Ferencz, l. tag.

DÉCHY M. irodalmi munkássága: 1. A Kartographia a bécsi világtárlaton. Földr. Közl. III. k. — 2. Aus geographischen Lehrbüchern, Wien. G. G. 1878. — 3. A topographiai térképek. Magy. Stat. Hiv. 1879. — 4. Jelentés a párisi nemzetk. földr. kiállitásról. F. K. III. k. — 5. Jelentés a Brüsszelben tartott földr. congressusról. F. K. 1880. — 6. Jelentés a Párisban 1889 tartott földr. congressusról. F. K. 1889. — 7. Bericht über d. intern. Kongress f. Handelsgeographie.

- Brüssel, 1879. W. G. G. 1879. — 8. Jelentés a londoni földr. congressusról. Budapesti Szemle 1896. — 9. Sur les cartes et tableaux statistiques. Magy. Stat. Hivat. 1876. — 10. Exposé sur le développement (1867—1877.) et sur l'état actuel de l'instruction publique et des sciences en Hongrie. A közokt. Min. megbízásából. — 11. Über die Wahl der Brennweiten bei photogramm. Arbeiten. Ztschr. f. Ph. 1891. — 12. On the choice of focal lengths in photogr. surveys. Brit. I. A. 1891. — 13. Zur Geschichte der Montblanc-Ersteigungen. Globus. 1875. — 14. Zur Geschichte der Monte-Rosa-Ersteigungen. Globus. 1876. — 15. Jelentés a Magas-Ázsiában tett utazásról. F. K. 1880. — 16. Gebirgsreise im Sikkim-Himalaya. Petermanns G. M. 1880. — 17. Über eine Reise im Sikkim-Himalaya und Mittel und Wege, um von Indien in Tibet einzudringen. Atti d. Congr. Int. Geogr. Venezia. 1881. — 18. Mitteilungen über eine Reise in Sikkim-Himalaya. Mitt. G. G. Wien, 1880. — 19. Le Massif du Kiutschindjouna. S. G. Paris, 1881. — 20. Mountain Travel in the Sikkim-Himalaya. London, 1880. — 21. Reise im Sikkim-Himalaya. Ausland, 1882. — 22. Kalkuttától Dardzsilingig. Budapesti Szemle. 45. k. 1885. — 23. Jelentés a Magas-Tátrában tett utazásról. F. K. III. profilrajzokkal. — 24. Új átmenetek a Tátrában. Kárp.-egy. évk. 1875. — 25. Aus der Hohen Tatra. Jahrb. S. A. C. X. 1875. térképpel. — 26. Die Gerlachfalver Spitze in der Hohen Tatra. Zeitschr. D. A. V. Bd. VI. térképpel. — 27. A Retyezát-csoportról. Budapest, 1882. — 28. A new playground: the Transylvanian Alps. Brit. F. A. 1893. — 29. Excursions in the Herzegovinian Alps. Alp. Journ. 1889. térképpel. — 30. Bergfahrten in der Herzegovina. Ö. A. Z. Wien. 1892. — 31. Fedesenkő? Alexis. Földr. Köz. II. 1874. — 32. A berni Alpok közt. Természet. 1877. — 33. A Monte Rosa. Földr. Köz. I. k. (térképpel). — 34. A Mont Blanc. Földr. Köz. (utazási tanulmány térképpel) 1878. — 35. Aus der Bernina-Gruppe. Alpenfr. X. — 36. Die Ersteigung des Piz Corvatsch. Alpenfr. XII. — 37. Sull' ascensione della Punta Dufour. Rivista d. C. A. I. vol. VI. 1887. — 38. Der Mont Blanc. Jahrb. d. S. A. C. 1878. — 39. Salita della Punta piu alta del Rosa. Boll. C. A. It. 1874. — 40. Zur Topographie des Monte-Rosa-Stockes. Jahrb. S. A. C. 1875. — 41. Aus den Ortler Alpen I. Ztschr. d. D. A. V. Bd. V. 1875. — 42. Aus den Ortler Alpen II. Ztschr. d. D. A. V. Bd. VI. 1877. — 43. Gletscherfahrten in den Berner und Walliser Alpen. Jahrb. d. A. C. Bd. IX. — 44. Aus den Südtälern des Monte Rosa. D. A. Z. Bd. II. 1876. — 45. Aus Bosnien. Mitt. d. D. u. Ö. A. V. 1888. — 46. Aus der Herzegovina. Mitt. d. D. u. Ö. A. V. 1888. — 47. Der Himalaya. D. G. Z. Bd. I. 1883. — 48. Über Entwicklung von photogr. Hochgebirgs-Aufnahmen. Photogr. W. Blatt. XVII. — 49. Über phot. Landschafts-Aufnahmen insb. im kauk. Hochgebirge M. D. u. A. V. 1887. — 50. Zur Abwehr (Siebenb. Karpaten) Jahrb. S. A. C. 36. Bd. 1901. — 51. Itinerary of a Tour in the Central Caucasus. London, 1884. — 52. Utazásom

- a Kaukázusban. F. K. térképpel 13 k. — 53. Szabad Svanecia, az Ingur hosszvölgye. F. K. térképpel. 1886. — 54. Jelentések a 3., 4., 5., 6., 7. kaukáz. utazásról. Földr. Közl. — 55. Ascension de l'Elbrus. B. S. F. G. Paris 1885. — 56. La Svanetie libre. Revue de géogr. 1892. vol. 17. — 57. Voyage au Caucase. Revue de géogr. 1885. vol. 10. — 58. Das Massiv des Adai Chock. Peterm. G. M. Bd. — 59. The first ascent of Adai Chock. A. J. London, 1886. — 60. Voyage au Caucase. Abr. S. G. H. 1885. — 61. La Svanetie libre. Abr. S. G. H. 1886. — 62. Forschungen im kaukasischen Hochgebirge. Wien, 1889. — 63. Neue Forschungen im kaukasischen Hochgebirge. Wien, 1891. — 64. Mitteilungen über Bergreisen im Kaukasus. I—IV. Wien, 1885—1887. — 65. Mineralquellen im Norden d. Kaukasus. Geogr. Rundschau. 1895. — 66. Topogr. Aufnahmen im kauk. Hochgebirge. Peterm. Geogr. M. 1890. — 67. Erforschung des Kuban-Gebietes. Peterm. Geogr. M. 1900. — 68. Pictures in the Caucasus. Photographes. London, 1900. — 69. Az Elbrusz megmászása. A Kor. I. 1907. — 70. Recherches sur l'orographie et la glaciologie du Caucase. C. R. Congr. de géogr. Paris, 1889. — 71. On glacier observations in the Caucasus. Roy. Geogr. Society. London, 1900. — 72. Ásványforrások a Kaukázusban. Budapesti Szemle 1895. — 73. Zur Geschichte d. Ersteigungen d. Elbrus. M. d. D. u. Ö. A. V. 1887. — 74. Map of the Central Caucasus, based on photographs, drawing and observations by M. de Déchy and D. W. Freshfield. Roy. Geogr. Soc. London 1888. — 75. A sketch map of the Adai-Chock. London, 1886. — 76. The sources of the Kuban. Expl. of the Cauc. London, 1896. — 77. New Expeditions in the Eastern Caucasus. A. I. London, 1897. — 78. Lichenes in Caucaso collecti. M. a Déchy et J. A. Wainio. Természetr. Füzetek. 1879. — 79. Das georgische Volk. Peterm. Geogr. M. Lit. B. 1905. — 80. Führer d. d. Kaukasus. Peterm. G. M. Lit. B. 1889. — 81. Eastern Caucasus. Peterm. G. M. Lit. B. 1891. — 82. Caucasian Highlands. Peterm. G. M. Lit. B. 1896. — 83. Murunczows Kaukasus. Peterm. G. M. Lit. B. 1886. — 84. Climbs in the Cauc. Peterm. G. M. Lit. B. 1897. — 85. Geol. Forschungen im Kaukasien. Peterm. G. M. Lit. B. 1890. — 86. Transcaucasia. Peterm. G. M. Lit. B. 1898. — 87. Reiserouten in Bosnien u. Herzegovina. Peterm. G. M. Lit. B. 1893. — 88. Hints to Travellers. Peterm. G. M. Lit. Ber. 1890. — 89. Aus Krim u. Kaukas. Peterm. G. M. Lit. Ber. 1903. — 90. Stand der Gletscher am Nordabhang d. Kauk. Peterm. G. M. Lit. B. 1897. — 91. Pflanzengeogr. Studien a. d. westl. Transkaukasien. Peterm. G. M. L. B. 1897. — 92. Transverse Valleys in the Eastern Caucasus. Peterm. G. M. L. B. 1892. — 93. Berichte über Vautier, la Hongrie Economique und Woenigs Pusztenfahrt. Peterm. G. M. 1893. u. 1894. — 94. Topographisches zum Piz Buin. Ztschrft. D. A. V. 1872. — 95. A Kaukázus szerkezete és arculata. Természett. Közlöny. 1908. — 96. Kaukázus nagy 8°. 1—462 old. gazdagon illusztrálva, 1 térképpel Budapest, (Athenaeum) 1907. — 97. Kaukázus, nagy 8°. I—II. Leiró

rész, gazdagon illusztrálva, III. Tudományos eredmények szerzőtől és munkatársaitól, Berlin (Reimer) 1907.

XIX.

Dr. TUZSON JÁNOS tudományegyetemi és műegyetemi magántanárt *levelező* tagul ajánljuk. — Tuzson János már hosszabb idő óta a növénytan terén igen figyelemre méltó és alapos munkálkodást fejt ki s már számos, igen értékes önálló munkával gazdagította tudományos irodalmunkat. Eleinte, a selmeczi erdészeti akadémián volt alkalmazva s ott a növénytan tanításával megbízva, kivált a fák boncztanával és a bükkfa korhadásával és konzerválásával foglalkozott s az utóbbi tárgyra nézve a Földművelési Magy. Kir. Ministerium megbízásából igen beható vizsgálatokat végzett (lásd alább 14 és 19 alatt), melyek e gyakorlatilag oly fontos kérdést nemcsak előbbre vitték, hanem egyúttal helyes irányt is szabtak meg a fa konzerválásának végleges eldöntésére nézve. Budapestre kerülve, Tuzson leginkább növénypalaeontologiai és növényssystematikai vizsgálatokkal foglalkozik s már is mind a két irányban igen jeles munkákat adott ki. A növénypalaeontológiának — *Staub* halála óta — ő az egyedüli művelője és az eddigi e tárgyra vonatkozó munkáival, az erre való hivatottságát már is teljes mérvben kimutatta. Ennek igazolására különösen kiemeljük: „A balatoni fosszilis fák monografiája” című nagyobb munkáját, mely a szerzője alapos tudásáról és körültekintő vizsgálati módszeréről tanúskodik s nemcsak a szakkörök általános tetszésében és elismerésében részesült, hanem egyúttal alapot is szolgáltat arra nézve, hogy e téren Tuzsontól még továbbra is szép eredményeket várhatunk. A növényssystematikában Tuzson az összehasonlító boncztani és földrajzi irányt követi s „A *Nymphaea lotus* csoport morfológiája és rendszertani tagolódása” című dolgozatával oly szép eredményt ért el, hogy most *Engler Adolf*, a növényssystematika egyik főtekintélye ajánlatára, a berlini tudományos akadémia által kiadott „Das Pflanzenreich” című monografia-sorozat részére az *Arabis* genus monografiájának kidolgozásával van megbízva. Tudományos munkálkodásának főbb eredményei a következők: 1. A vörösfenyő tenyésztése alsóbb vidékeken. Erdészeti Lapok 1897. — 2. A fák anatómiai szerkezetéről. A selmeczi Termud. Egylet Évkönyve 1898. — 3. Anatómiai és physiologiai vizsgálatok a vörösfenyő fáján. Doctori dissertatio 1899. — 4. A fenyőcsemeték *Botrytis*-betegségéről: Erdészeti kísérletek 1900. Ugyanaz németül. Zeitschrift für Pflanzenkrankheiten 1900. — 5. A tarnóczi kövült fa. Természetrajzi Füzetek 1901. — 6. Az erdei fenyő káros tűhullásáról. Erd. Lap. 1901. — 7. Hartig Róbert nekrológja. Erd. Lap. 1902. — 8. Növénykórtani megfigyelések. Természett. Közöny 1902. — 9. Adatok Magyarország fosszil flórája ismeretéhez. Földt. Közl. 1902. — 10. Über die spiralige Struktur

der Markstrahlzellen. Berichte d. deutsch. bot. Gesellsch. 1903. — 11. Anatómiai és mykológiai vizsgálatok a kóros és korhadó bükkfán. Math. és Termétt. Értesítő 1903. — 12. Ugyanaz németül. Math. Naturw. Berichte 1903. — 13. A *Nectria cinnabarina*-ról. Erdészeti kísérletek 1903. — 14. A bükkfa korhadása és konzerválása. A Földmív. Ministerium külön kiadványa 1904. — 15. A gombák meghatározása. Növénytani Közlemények 1904. — 16. Az erjedés és korhadás gombáiról. Természett. Közl. 1904. — 17. Objecttisch mit Mässvorrichtung. Zeitschrift f. wissenschaftliche Mikroskopie 1904. — 18. Adatok egyes növénykórt okozó gombafajok ismeretéhez. Erdészeti Lapok 1904. — 19. Anatomische u. mykologische Untersuchungen über die Zersetzung des Rothbuchenholzes Berlin, Julius Springer 1905. — 20. A kleistogamia új esete. Math. Természett. Értesítő 1906. — 21. A balatoni fosszilis fák monografiája. Külön kiadvány: A Balaton tud. tanulmányozásának eredményei 1906. Ennek német kiadása most készül. — 22. A növényanatómia mai állásáról. Természett. Közl. 1906. — 23. Staub Móríciz emlékezete. Növényt. Közl. 1906. — 24. A növényvilág fejlődéstörténete (Syllabus). Külön kiadv. Szabad Egyetem 1907. — 25. A *Potentilla reptans* f. *aurantiaca* előfordulása Magyarországon 1907. — 26. Ugyanaz németül. Österr. bot. Zeitschrift 1907. — 27. Über einen neuen Fall der Kleistogamie. Engler Botan. Jahrbücher 1907. — 28. A növények belső szerkezete. „Élők világa.“ Athenaeum 1907. — 29. A növényország rendszeres áttekintése. Ugyanott. — 30. A *Nymphaea lotus* csoport morfológiája és rendszertani tagolódása. Mathem. Természett. Értesítő 1907. Ugyanaz németül: Math. Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn 1908-ik évfolyamban. — 31. Adatok Magyarország fosszilis florájához. Növ. Közl. 1908. 1. old. — 32. A berlini botanikai kert és intézet. Ugyanott. 1908. 21. old. — 33. A *Potentilla rupestris* rendszertani tagolódása és elterjedése. Ugyanott 1908. 207. old. — 34. „Pax F. Grundzüge den Pflanzenverbreitung in der Karpathen“ című munka kritikai méltatása. Botanikai Közlemények 1909. 1. füzet. — 35. A növényország fileitkai és palaeontológiai fejlődéstörténetének alapvonásai. A M. T. Akadémia III-ik osztályának 1909 febr. 15-én tartott ülésében előterjesztett dolgozat. Ezeket kívül számos apróbb közlés és ismertetés. Tuzson számú önálló dolgozataival és munkáival kimutatta, hogy szorgalmas, alapos és körültekintő bűvár s azért eddigi munkálkodásának elismerésül őt a M. T. Akadémiának *levelező* tagul való megválasztásra újból a legmelegebben ajánljuk, mert meg vagyunk győződve, hogy benne az Akadémia nagyon szorgalmas és jeles munkást fog nyerni.

Tavalyi ajánlásunkat ezennel megújítjuk.

Klein Gyula, r. t.

Mágócsy-Dietz Sándor, r. t.

XX.

UDRÁNSZKY LASZLÓT, a kolozsvári egyetemen az élettan nyilv. rendes tanárát, természettudományi író *levelező* tagul ajánljuk. Udránszky László született 1862 október 12-én Badatinban (Trencsén-megye). 1883 december 8-án a budapesti egyetemen egyetemes orvos-doctorrá avatták. Hosszabb külföldi tanulmányút után, melynek tartama alatt egy éven át a freiburgi egyetemen mint az orvosi chemia magántanára is működött, 1892-ben a kolozsvári egyetemre neveztetett ki az élettan tanárának. Ezen idő óta nemcsak az élettani tanszékot vezeti, hanem megbízása van az élet- és kórvegytani tanszék vezetésére is. Udránszky László már igen korán, még egyetemi hallgató korában kezdette meg tudományos működését s adta jelét kiváló vizsgáló tehetségének s nagy ügyességének különösen az életvegytan terén, a hol csakhamar igen értékes felfedezésekkel a külföldön is hírnevet és nagy elismerést szerzett. Kimutatta, hogy az ú. n. uromelanin a vizelet színes bomlás termékeinek és az amyalkohol condensálása közben keletkező anyagoknak keveréke. Ő ismerte fel, hogy a szénhidrátok megismerésére használt sokféle színreakció lényegében furfuroreaktio s ő adta a Molisch-féle α -naphtholkémelésnek azt az alakját, melyet ma mindenütt mint a Molisch—Udránszky-féle reakciót használnak mint legérzékenyebb próbát szénhidrátnyomok kimutatására. Ezen vizsgálatai az érdekes s fontos eredményekhez vezető kutatásoknak egész sorát indították meg, melyeket részben Udránszky tanítványai, részben tőle távol álló tudósok végeztek. Baumann J. freiburgi tanárral együtt végezett vizsgálatokkal Udránszkyknak sikerült először cystinuriás beteg vizeletében cadaverint és putrescint kimutatni s állatkíséretekkel bizonyítani, hogy ezen ptomainok só alakjában nem mérgesek. Ezen tanulmányok közben dolgozta ki a benzoylozás módszerét. Bebizonyította a szeszes erjedésre vonatkozó vizsgálataival Pasteur állításával szemben, hogy a glicerin nem tekinthető csupán másodrendű erjedési terméknek, hanem hogy ez az élesztősejt anyagforgalmának terméke. Széles alagra fektetett kísérletes tanulmány első sorozatának eredményeiről számol be az idegrendszer chemiai összetételének a veszettség folyamán beálló megváltozásáról szóló dolgozat, melyet az Akadémia a Rózsay-féle díjjal jutalmazott. Udránszky László tudományos tevékenysége azonban korántsem szorítkozik csak az élet- és kórvegytanra. Az élettan elméleti és gyakorlati tanításával való foglalkozás magával hozta, hogy ő maga tanítványaival együtt az élettan más fejezeteiben is kutatásokat végezzen, melyek közül főként az érzékszervek körében a melegézés és a melegfájdalom tanulmányozása értékes új adatokkal gazdagította az élettant. Udránszky széleskörű nagy tudását s ritka szakképzettségét nemcsak saját tudományos dolgozatában érvényesítette, hanem kitűnően gyümölcsöztette nagyszámú tanítványainak kutatásaiban is, melyeknek kezdeményezése tőle indult ki s melyek az ő vezetése alatt s az ő szellemében készültek.

A ki ismeri, hogy hazánkban mily nehéz a tudományos dolgozashoz kedvet ébreszteni s fáradhatatlan buzdítással a sikert biztosító kitartást fentartani, Udránszky hazafias, kiváló, a legnagyobb elismerésre méltó érdemének fogja betudni, hogy neki sikerült nehéz körülmények között szakadatlanul sikeresen működő iskolát teremteni. A következő jegyzékben felsoroljuk Udránszky László saját tudományos dolgozatait, melyek között az önálló kutatásokon kívül számos igen értékes, nagy alaposságánál fogva absolut becsű összefoglaló munka van. A jegyzék második részében tanítványainak dolgozatait soroljuk fel. — *A) Udránszky László saját tudományos dolgozatai:* 1. Trencsénmegye rákjairól. (Trencsénmegyei Természettudományi Egylet Évkönyve II. évf. 31. old. 1879.) — 2. Új, jegeces festőanyag a húgy üledékében. (Orvosi Hetilap 1882.) — 3. Vizsgálatok a vizelet néhány rendes és rendellenes festőanyaga felől. (Orvosi Hetilap 1882.) — 4. A vizelet némely már előképzett, vagy egyszerű eljárások által előállítható festőanyagának viszonyáról a huminvegyületekhez. (Orvosi Hetilap 1888. Németül: Zeitschrift für physiologische Chemie XI. és XII. kötet; francziául: Journal de Pharmacie d'Alsace-Lorraine 1887/8.) — 5. A fufurool reakciójáról. (Math. és Term. Értesítő VI. kötet. Németül: Zeitschrift für physiol. Chemie XII. kötet 4. és 5. füzet.) — 6. A benzoylchlorid mint kémlőszer. (Orvosi Hetilap 1888. Németül: Berichte der deutschen chem. Gesellschaft. XXI. évfolyam 13. és 14. füzet.) — 7. A fufuroolreakcióról. (Math. és Term. Értesítő VII. kötet. Németül: Zeitschrift f. physiol. Chemie XIII. kötet.) — 8. A glycerin képződéséről a szeszes erjedésnél. (Math. és Term. Értesítő VII. köt. Németül: Zeitschrift für physiol. Chemie XIII. kötet.) — 9. Az épélettani glycosuria kérdésének mai állásáról és az emberi vizelet összzsénhydrat tartalmának meghatározásáról. (Orvosi Hetilap 1889. Németül: Berichte der Naturforsch. Gesellschaft zu Freiburg i. B. IV. kötet.) — 10. Diaminoknak ú. n. ptomainoknak a cystinuriánál való előfordulásáról. (Orvosi Hetilap 1889. Németül: Zeitschrift für physiol. Chemie XIII. köt. (Baumann J. tanárral együtt.) — 11. Néhány benzoylvegyületről. (Math. és Term. Értesítő VII. köt. Németül: Annalen der Chemia 254. köt. (Hinsberg O. dr.-ral együtt.) — 12. Újabb adatok a cystinuria ismeretéhez. (Orvosi Hetilap 1891. Németül: Zeitschrift für physiol. Chemie XV. kötet.) (Bauman J. tanárral együtt.) — 13. Az épélettani szénhidrát-kiválasztás szakaszos kiválasztásairól. (Korányi Frigyesnek 25 éves tanársága ünnepére kiadott jubiláris dolgozatok. Budapest, 1891.) — 14. A központi idegrendszer kémiai összetételének megváltozásáról a veszettség folyamán. (Math. és Term. Értesítő X. köt. Németül: Ungarisches Archiv für Medizin I. kötet.) A magy. tud. akadémia megbízásából végzett kísérletes vizsgálódás I. sorozatának eredménye. — 15. A bakteriumok kémiai terményeinek szerepe a fertőző betegségeknel. (A belgyógyászat kézikönyve I. köt. Budapest, Dobrowszky és Franke 1893.) — 16. A vizelet redukálóképességének meghatáro-

zásáról. (Az Erd. Múz. Egylet Orv. Term. Értesítő XIX. évf.) (Koch Ferenczezel együtt.) — 17. Über Bakteriengifte. (A VIII. nemzetközi közegészségi és demographiai congressus munkálatai II. kötet). — 18. A chemia befolyása az újabb orvosi tudományra. (Gyógyászat XXXVI. évf.) A magyar orvosok és természetvizsgálók XXVIII. vándorgyűlésén tartott ünnepi előadás. — 19. Teendőink a diaetetica terén. (Gyógyászat 1897. Németül: Wiener klinische Rundsch. 1898.) A magyar orvosok és természetvizsgálók XXIX. vándorgyűlésén az orvosi szakosztály tárgyalásait megnyitó előadás. — 20. A fehérje mesterséges előállításának kérdése. (Új idők XII. évf.) Fischer Emil vizsgálódásának méltatása. — 21. A száj szerveinek melegérzékenysége és melegfájdalom érzékenysége. (Purjesz-émlékkönyv 1906.) — 22. A látás élettana. (A szemészet kézikönyvének I. kötete számára készült tanulmány, mintegy 30 nyomtatott ív 135 szöveggközi ábrával és 2 színes táblával. Sajtó alatt.) — B) *Udránszky László tanítványainak dolgozatai, melyek az ő kezdeményezésére és vezetése alatt készültek:* 1. Luther E. Über das Vorkommen von Kohlhydraten in normalen Harn. (Berlin, Limion L. 1890.) — 2. Fodor G. Az emberi ép vizelet benzoylozásáról. (Jubiláris dolgozatok Korányi Frigyes 25 éves tanársága ünnepére. Budapest, 1891.) — 3. Vas B. Néhány újabb fehérjekémlés gyakorlati használhatóságáról. (Magy. Orv. Arch. I. kötet. Németül: Ungarisches Arch. für Medicin I. köt.) — 4. Hirschler Á. Adatok a rostonya papayaemésztésének és különösen az emnél észlelhető intermediär globulin képződésének ismeretéhez. (Magy. Orv. Arch. I. köt. Németül: Ungar. Archiv. für Medicin I. kötet.) — 5. Gara G. Adatok a bélrohadás kóros megváltozásának ismeretéhez. (Magy. Orv. Arch. I. köt. Németül: Ungar. Arch. für Medicin I. kötet.) — 6. Gara G. és Neumann Sz. Néhány hazai ásványvíz hűgysavoldó hatása, tekintettel a köszvény gyógyítására. (Magy. Orv. Arch. I. köt. — 7. Koch F. Bir-e a glycerin a fehérjék kiesapására befolyással? (Erd. Múz. Egylet Orv. Term. Értesítő XIX. évf.) — 8. Urbanetz E. A redukáló anyagok kiválasztása betegeknél. (Az Erd. Múz. Egylet Orv. Term. Ért. XX. évf.) — 9. Vas B. A pyrocatechin-aethylaether microbicid hatásáról. (Orv. Hetilap 1897. Németül: Pester med. u. Chir. Presse 33. évf.) — 10. Parádi F. Adatok a köpet földfémtartalmának és fajsúlyának ismeretéhez. (Erd. Múz. Egylet Orv. Term. Ért. XXI. évf. Németül: ugyanott a Revue-ben.) — 11. Veress E. Adatok a melegérzékenység területi elosztásának ismeretéhez. (Az Erd. Múz. Egylet Term. Ért. XXIV. köt., kivonatosan Orv. Hetilap 1902. Németül. Archiv. für die ges. Physiol. LXXXIX. kötet.) — 12. Reibold B. Alkalmazható-e a Schotten—Baumann-féle benzoylozás az ép vizelet szénhidrátjainak mennyileges meghatározására? (Orv. Hetilap XLVI. évf. Németül: Archiv. f. die ges. Physiol. XCI. köt.) — 13. Fröhlich J. Adatok a vizelet mennyiségének és fajsúlyának ismeretéhez. (Az Erd. Múz. Egl. Orv. Term. Ért. XXIV. köt. Orvosi Hetilap XLVI. évf.)

Németül: az Orv. Term. Ért. Revue-jében.) — 14. Veress E. A szaglószer-
szerv ingerléséről szagos folyadékoknak közvetlen behatása révén.
(Az Erd. Múz. Egly. Orv. Term. Ért. XXV. kötet, kivonatosan: Orvosi
Hetilap XLVII. évf. Németül: Arch. f. d. ges. Physiol. XCV. kötet.)
— 15. Veress E. Szinkeverés a szemnek színes eltérése révén. (Az
Erd. Múz. Egy. Orv. Term. Ért. XXV. köt. Németül: Archiv f. d. ges.
Physiol. XCVIII. kötet.) — 16. Reibold B. A Molisch—Udránszky-
féle α -naphtol kénsav-reaktióról. (Az Erd. Múz. Egly. Orv. Term. Ért.
XXV. köt. Németül: Archiv für die ges. Physiol. CIII. kötet.) —
17. Veress E. A látóterek vetélkedésének egy példájáról. (Az Erd.
Múz. Egly. Orv. Term. Ért. XXV. kötet. Franciaül: Arch. intern. de
Physiol. I. kötet.) — 18. Veress E. Megjegyzések a látással kapoco-
latos szétsugárzás természetére vonatkozólag. (Az Erd. Múz. Egly.
Orv. Term. Értesítő XXV. kötet. Franciaül: Archives internationales
(de Physiologie I. köt.) — 19. Veress E. Az izommerevedés lefolyásáról.
Az Erd. Múz. Eglyet Orv. Term. Értesítő XXIV. kötet. Franciaül:
Archiv. internationales de Physiologie II. kötet.) — 20. Veress E.
A lateralis és medialis egyenes szemizom érzékenysége. (Az Erd.
Múz. Eglyet Orv. Term. Ért. XXVII. kötet. Franciaül: Archives inter-
nationales de Physiologie IV. kötet.) — 21. Veress E. Néhány ideg-
izomélettani megfigyelés a *Cossus ligniperda* hernyóin. (Purjesz emlék-
könyv 1906.) — 22. Reibold B. Emésztési vizsgálatok mesterséges
gyomorsípoly esetében. (Purjesz emlékkönyv. 1906.) — 23. Veress E.
A gátlás és más beidegzési jelenségek a *Cossus ligniperda* hernyóin.
(Az Erd. Múz. Eglyet Orv. Term. Értesítő XXIX. kötet. Franciaül:
Archives internationales de Physiologie VI. kötet.) — 24. Veress E.
Optikai tényezők a festőművészeti technikában. (Az Erd. Múz. Eglyet
Orv. Term. Ért. XXIX. kötet. Franciaül: Archives internationales de
Physiologie VI. kötet.)

Mindezek után meggyőződésünk, hogy Udránszky László hazánk
természettudósainak legkiválóbbjai közé tartozik, a ki nemcsak tudomá-
nyát vitte előre sikeres kutatásaival, melyek a külföld teljes elismerését is nyerték, hanem az igazi tudományos szellem eredményes fej-
lesztésével hálára kötelező hazafias tettet is végzett s így minden
tekintetben érdemes arra, hogy hazánk első tudományos testülete
tagjai sorába vegye fel. Melegen ajánljuk ennél fogva levelező taggá
való választását.

Tangl Ferencz, l. t.
Jendrassik Ernő, l. t.